

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΕΛΕΝΗ-ΦΑΙΗ ΣΤΑΜΑΤΗ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΧΡΥΣΗ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

©1984, Έλενη-Φαίη Σταμάτη
Σουηδίας 58, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.14.408

Διάθεση
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΕΛΕΝΗ-ΦΑΙΗ ΣΤΑΜΑΤΗ

ΤΟ ΣΑΜΑΡΙ

ΜΙΑ ΖΩΝΤΑΝΗ ΠΗΛΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ" Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑ Α.Ε.

6201 κύρ Βαρρέλη,
201 Μηλιώτη βαμαρά
Φαίη

Τό πηλιορείτικο σαμάρι.

Ο ΚΥΡ ΒΑΓΓΕΛΗΣ Ο ΣΑΜΑΡΑΣ ΚΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ

Ἡ γνωριμία μας

Τόν κύρ Βαγγέλη τόν συνάντησα γιά πρώτη φορά στίς Μηλιές, στό Πήλιο, πρίν πέντε περίπου χρόνια, σ' ἓνα μικρό ἐργαστήρι πού 'χει ἐγκαταστήσει στήν αὐλή δίπλα στό σπιτικό του. Εἶχα ἀκούσει νά παινεύουν τή δουλειά του καί θέλησα νά δῶ ἀπό κοντά τά σαμάρια πού 'φτιαχνε, νά μάθω κάτι γύρω ἀπό τήν τέχνη του. Ἀργότερα, συνειδητοποίησα ὅτι αὐτός ὁ καλοκάγαθος, ὑπομονετικός καί ἀκούραστος τεχνίτης εἶναι ἓνας ἀπό τούς τελευταίους σαμαράδες ὅλης τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου πού συνεχίζει μέχρι καί σήμερα νά δουλεύει τό σαμάρι σύμφωνα μέ τόν παραδοσιακό τρόπο, ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως τοῦ δίδαξε πρίν ἀπό καμιά πενήνταριά χρόνια ἓνας σαμαράς κοντά στό Βόλο.

Ἀπό τότε καί ἴσαμε τώρα, ὁ κύρ Βαγγέλης ἔζησε καί ζεῖ τήν οἰκογένειά του χάρη στή δουλειά πού βγαίνει ἀπό τά δυό του χέρια. Ἐφτιαξε σπιτικό, ἀντιμετώπισε τόν πόλεμο, τήν κατοχή, τό κάψιμο τοῦ χωριοῦ του καί τούς σεισμούς, ξεχρέωσε καί πάντρεψε δυό κόρες.

Τό ξεκίνημα τῆς δουλειᾶς του

Τὴν καθιστική αὐτὴ δουλειά τὴ διάλεξε σχεδόν ἀπὸ ἀνάγκη, τότε, πού νέος πολὺ ἀκόμα, μαθητὴς στό τρίτάξιο Ἑλληνικό, ἔπαθε ὀστεομυελίτιδα κι ἔμεινε ἀνάπηρος. Τό πρῶτο του ἐργαστήρι στίς Μηλιές τό ἔφτιαξε δίπλα στό σταθμό τοῦ τραίνου, σ' ἓνα ἀπ' τὰ κελιά τοῦ Ἀι-Γιώργη. Ἡ θέση ἦταν καλοδιαλεγμένη, μιᾶς καί κεῖ σύχναζαν οἱ ἀγωγιάτες πού ἔρχονταν μέ τὰ ζῶα τους ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, τό Πρόπαν, τὴ Λαμπινού, τίς Πινακάτες, τὴ Βυζίτσα, τό Ξουρίχτι ἀκόμα κι ἀπ' τὴν Τσαγκαράδα, κουβαλώντας ἐμπορεύματα, περιμένοντας ἐπιβάτες.

Ἄν καί ὑπῆρχε τότε στό χωριό καί ἄλλος σαμαράς, πολλοὶ τὸν προτιμοῦσαν τὸν κύρ Βαγγέλη γιατί ἔκανε δουλειά καθαρὴ καί προσεγμένη. Ὁ ἴδιος δέν εἶχε παράπονο. Τό μεροκάματο ἔβγαινε καλό. Ξεχρέωσε, τακτοποιήθηκε, ἄνοιξε σπιτικό, βρῆκε μιὰ καλὴ κοπέλα, νοικοκυρεύτηκε.

Οἱ Μηλιές τὸ φθινόπωρο.

Ὁ κύρ Βαγγέλης μέ τίς δύο του κόρες.

Ὁ κύρ Βαγγέλης στήν Ἀκρόπολη.

Ὁ Πόλεμος

Ὑστερα ξέσπασε ὁ πόλεμος καί ἡ δουλειά ἔγινε πιό σκληρή. Δούλευε τότε μέρα-νύχτα, εἴκοσι ὥρες τό εἰκοσιτετράωρο. Ἡ λάμπα Λούξ ἔμενε συχνά ἀναμμένη σχεδόν μέχρι τά ξημερώματα καί πάλι δέν προλάβαινε τίς παραγγελίες. Οἱ στρατιῶτες μας ἔφερναν πίσω ζωά ξεγύμνωτα, σαμάρια μισοχαλασμένα. Ξύλα δέν ἔβρισκε στό χωριό. Ἐφευγε μοναχός του γιά τό Μέτσοβο. Φόρτωνε τέσσερα-πέντε ζωντανά καί τά ἔφερνε πεζός, παρ' ὅλη τήν ἀναπηρία του, μέχρι καί τήν Καλαμπάκα...

Σήμερα πού τό συλλογιέται, ἀπορεῖ κι ὁ ἴδιος πῶς ἄντεξε στήν τόση κούραση, πῶς ἄντεξε νά βλέπει γύρω του ἀπλωμένη ὅλη τήν καταστροφή πού ἔχε σπεῖρει ὁ πόλεμος...

«Μαῦρες μέρες, κορίτσ' μ', Δυστυχία, Φτώχεια... Ἐγώ ὅμως, ἄς εἶν' καλά τό σαμάρ', δέν στέρ'σα τίποτα τήν οἰκογένειά μ'».

Τό κάψιμο του χωριού

Καί ξαφνικά στίς 3 Ὀκτωβρίου τοῦ '43 ἔγινε τό μεγάλο κακό. Οἱ Γερμανοί βάζουν φωτιά στό χωριό του καί ὁ κύρ Βαγγέλης, ὅπως τόσοι ἄλλοι, ἔχασε μέσα σέ λίγες ὥρες σχεδόν τά πάντα. Τό ἐργαστήρι δίπλα στό σταθμό ἔγινε στάχτη. Τό σπιτικό λαμπάδιασε. Ἡ σοδειά καρβούνιασε... Ὁ ἴδιος ὅμως γλίτωσε. Ἦτανε ἀπό τούς τυχερούς. Οἱ περισσότερες οἰκογένειες θρηνοῦσαν κι ἀπό ἓναν ἄντρα ἀδικοσκοτωμένο ἀπ' τόν ἐχθρό.

Ἡ φωνή του ἀκούγεται τώρα ψιθυριστή καθὼς μοῦ μιλάει γιά τίς ὥρες αὐτές, τά μάτια του θολώνουν καί νιώθω ἓνα σφίξιμο πού τόν ἀνάγκασα ἄθελά μου νά ξαναζήσει τά χρόνια αὐτά.

«Δέ σκέφτηκα οὔτε γιά μιά στιγμή νά φύγ' ἀπ' τίς Μηλιές, νά πάω ἄλλου νά δ'λέψω τήν τέχνη μ', ἐνιωθα βλέπ'ς δεμένος μέ τό καμμένο αὐτό χωριό, μέ τό χτήμα μ', τό περβολάκι, τούς γείτονες, τήν ἐκκλησιά, τούς Ἁγίους Ταξιάρχες. Πῶς νά τά ἔγκαταλείψω ὅλα αὐτά, μέ τί καρδιά;».

Ἐρείπια τῶν σεισμῶν
καί τῆς φωτιάς
συναντᾷς ἀκόμα καί σήμερα
στὶς Μηλιές.

Όλες οι μεταφορές
στό έσωτερικό του χωριού
γίνονται μέ τά ζώα.

Τά μουλάρια
άνεθοκατεβαίνουν φορτωμένα
τά καλντερίμια.

Τό δεύτερο ἐργαστήρι

Ήταν από τούς πρώτους πού βάλθηκαν νά καθαρίσουν τά χαλάσματα. "Επρεπε νά βολέψει τή γυναίκα, τό νεογέννητο παιδί πού 'χε στήν ἀγκαλιά, τά ζωντανά ἀλλά καί τή δουλειά, πρίν πιάσουν τά κρύα τά πολλά.

Τό ἐργαστήρι τό 'φτιαξε ἓνα μέ τό σπιτικό, σέ μιάν αὐλή, νά νιώθει δίπλα τούς δικούς του κάθε στιγμή. "Εχτισε ἀποθήκη γιά τά ξύλα, τά δέρματα, τ' ἄχυρο καί ὅλα τ' ἀπαραίτητα γιά τή δουλειά. "Εστρωσε καλντερίμι, μιᾶς καί οἱ χωριανοί ἔφερναν τώρα πιά τά ζῶα τους μέχρι μέσ στήν αὐλή του.

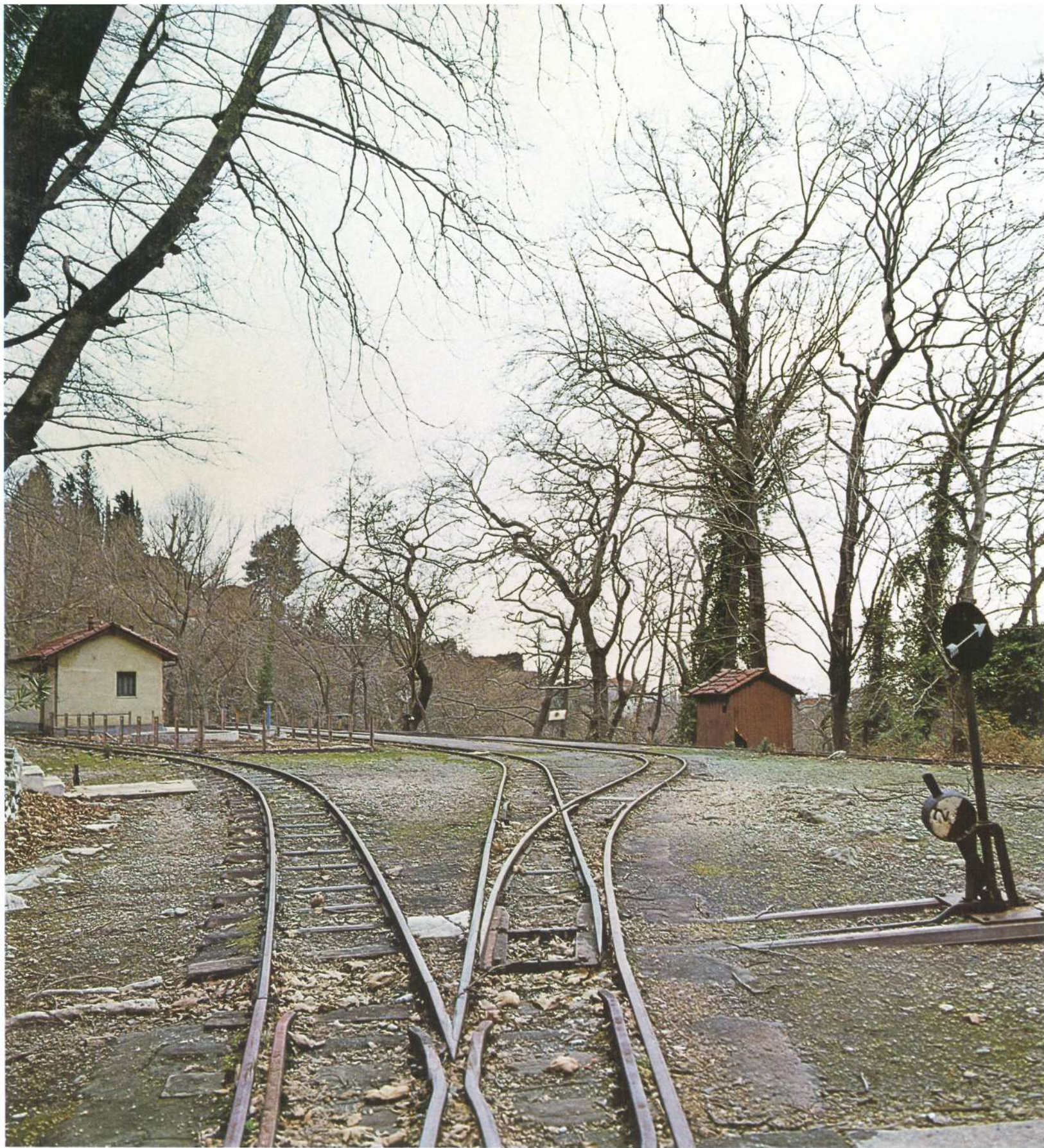
Ἡ δουλειά ἄρχισε σχεδόν ἀμέσως. Τόν παρακαλοῦσαν ὅλοι τόν κύρ Βαγγέλη, τοῦ 'φερναν σαμάρια μισοκαμμένα γιά ἐπισκευή, περίμεναν οὐρά γιά ἓνα καινούριο. Σ' αὐτές τίς δύσκολες στιγμές τά ζῶα ἀνεβοκατέβαιναν ἀκούραστα, φορτωμένα μπάζα ἀπ' τά καμμένα, μεταφέροντας ὑλικά, ἄμμο, πέτρα, χαλίκι, ξύλα γιά νά ξαναχτιστεῖ τό χωριό.

Δούλευε τότε δίχως νά παίρνει ἀνάσα ὁ σαμαράς, ἔκανε νυχτέρια πολλά, καθισμένος δίπλα στή φλόγα τοῦ λυχναριοῦ.

«Ήμαν νέος τότες κορίτσι μ', μέ βόηθαγαν τά μάτια, τά χέρια μ', θηρίο ἤμαν σωστό. Ἐμένα πού μέ βλέπ'ς καί τί δέν ἔκανα...».

Ἀπό τότε πέρασαν χρόνια πολλά. Ὁ κύρ Βαγγέλης γνῶρισε χαρές καί πίκρες, ἔζησε κι ἄλλες καταστροφές μέ τίς πλημμύρες, τόν παγετό, τούς σεισμούς τοῦ '55. Εἶδε τό πρώτο λεωφορεῖο νά φτάνει στίς Μηλιές καί ἀργότερα θυμᾶται τό τελευταῖο δρομολόγιο πού 'κανε τό τραινάκι καί ἦρθε κι ἐρήμωσε σιγά σιγά ὁ σταθμός, λιγόστεψαν τά ζῶα, λιγόστεψε καί ἡ δουλειά. Σήμερα τ' ὁμολογεῖ κι ὁ ἴδιος, σταθερό μεροκάματο δέ βγαίνει πιά, γι' αὐτό καί κανεῖς δέ θέλει νά γίνη σαμαράς.

«Κι ὅμως τά ζωντανά πάντοτε θά τά χρειαζόμαστε», μοῦ λέει σκεπτικός, «μιᾶς καί πᾶν' εὐκόλα ἐκεῖ ἀπ' δέν παέν' ἡ ρόδα. Δέ πρέπ' νά λείψουν οἱ σαμαράδες. Ἐγώ 'χω μάθει ἓνα παιδί ἀπ' ἦτανε δίπλα μ' κοντά τά πέντε χρόνια, τήνε ξέρει τή δ'λειά σωστά, μά μεροκάματο καί γιά τούς δυό μας δέ βγαίν'. Ἐμένα καί σήμερα μ' ἄρέσ' τό σαμάρ' κι ἔχω πεποιθ' ση στά χέρια μ' νά φτιάσω τό καλύτερο».

Ἡ συνεργασία μας

Ξέροντας ὅτι πράγματι τὰ σαμάρια πού φεύγουν ἀπό τοῦτο ὁ δῶ τό ἐργαστήρι εἶναι ἀπ' τὰ καλύτερα, θέλησα νά μάθω πῶς ἀκριβῶς τὰ φτιάχνει. Ἐφτανα κάθε πρωί στήν ὀλάνθιστη αὐλή του, μέ τίς μηχανές, τό μαγνητόφωνο, μπλόκ καί μολύβια καί τόν κοίταζα νά δουλεύει. Ἡ συνεργασία μας εἶχε μιά δικιά της ζεστασιά, ἴσως γιατί τοῦ ἄρεσε νά μοῦ μαθαίνει τὰ μυστικά τῆς τέχνης του κι ἐμένα μ' ἐνδιέφερε πραγματικά νά μάθω.

Γιά κεῖνον τό σαμάρι ἦταν τό ἔργο τῆς ζωῆς του, γιά μένα τό ἴδιο αὐτό σαμάρι μεταμορφωνότανε σιγά σιγά σέ ἓνα ἔργο τέχνης, δουλεμένο μέ πείρα, μεράκι καί σεβασμό. Ἀπό τήν πρώτη κιόλας στιγμή ἐντυπωσιάστηκα μέ τήν ποιότητα τῆς δουλειᾶς του καί καθώς παρακολουθοῦσα τὰ διάφορα στάδια καί ἔβλεπα τίς δυσκολίες καί τὰ προβλήματα, ἔπιανα τόν ἑαυτό μου νά θαυμάζει τόν ἀπλό αὐτό τεχνίτη, καθώς τόν κοίταζα νά σκύβει πάνω στό σαμάρι.

Ἡ παραγγελία τοῦ σαμαριου

Τό πρῶτο πού μοῦ ἔμαθε ὁ κύρ Βαγγέλης, ἦταν ὅτι κάθε σαμάρι εἶναι διαφορετικό. Ὁ χωρικός δέν τ' ἀγοράζει ποτέ ἔτοιμο ἀλλά ἔρχεται πάντα μαζί μέ τό ζῶο του στό ἐργαστήρι γιατί ὁ τεχνίτης, πρίν πάρει τήν παραγγελία, πρέπει ἀπαραίτητα νά δεῖ τό ζῶο καί νά τοῦ πάρει μέτρα, ὥστε ὁ ξύλινος σκελετός καί τό στρῶμα τοῦ σαμαριου νά τοῦ ἐφαρμόσουν τέλεια καί νά μήν τό πληγώσουν πουθενά. Ἄν τό σαμάρι δέν «κάτσει» σωστά, τό ζῶο δέ θά ἔχει ἄνεση στίς κινήσεις του, δέ θά μπορεῖ νά βαδίσει ἐλεύθερα, θά πληγωθεῖ καί δέ θά μπορεῖ νά κουβαλάει φορτίο...

Τό ἔμπειρο μάτι τοῦ σαμαρά παρατηρεῖ, καθὼς μετράει, τὴν κάθε λεπτομέρεια τῆς φτιαξιᾶς τοῦ ζώου: τὸ φάρδος του, γιατί ἄλλα εἶναι σπαθωτά καὶ ἄλλα κοιλιάρικα, τὸ πάχος τοῦ λαιμοῦ, τὸ περπάτημά του, γιατί ἄλλα βαδίζουν ὀρθια, καμαρωτά, ἄλλα σκυφτά, καμπούρικα.

Ἡ τέχνη τοῦ σαμαρά φαίνεται σέ καθένα ἀπὸ τὰ στάδια τῆς ἐργασίας: στό δούλεμα τοῦ σκελετοῦ, στό στήσιμό του, στό κόψιμο καὶ γέμισμα τοῦ στρώματος, ἀλλὰ καὶ στό ράψιμο καὶ στή σωστή τοποθέτησή του ἐπάνω στό σκελετό, ἀκόμα καὶ στό στόλισμα χαίρεσαι νά βλέπεις τὸ μεράκι. Οἱ ἄπειρες μικρολεπτομέρειες τῆς κατασκευῆς, δουλεμένες μέ ὑπομονή, πείρα καὶ εὐσυνειδησία εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νά βγεῖ ἓνα σωστό σαμάρι.

Ὁ σαμαράς παίρνει
τὰ μέτρα τοῦ ζώου.

Τό εργαστήρι
του κύρ Βαγγέλη.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ξύλινου σκελετοῦ

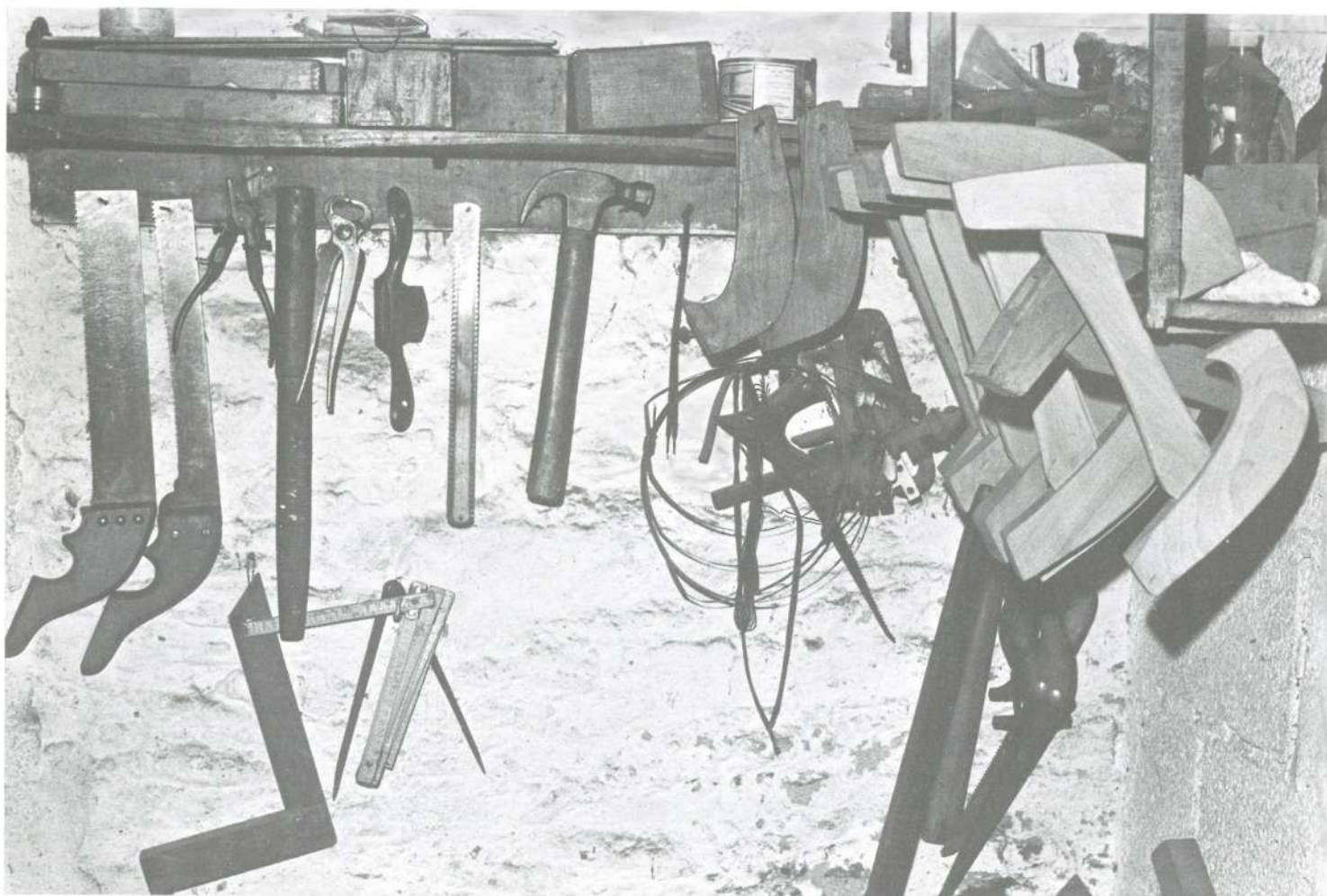
Ἄφου πάρει τὴν παραγγελία καὶ δεῖ τό ζωο, ὁ σαμαράς καταπιάνεται πρῶτα μέ τόν ξύλινο σκελετό. Καθισμένος μέσα στό ἐργαστήρι του πάνω σ' ἓνα χαμηλό κούτσουρο σκεπασμένο μ' ἓνα τριμμένο ἀπ' τὰ χρόνια μαξιλάρι, δίπλα στό κασελάκι μέ τὰ ἐργαλεῖα του, ὁ κύρ Βαγγέλης μοῦ δείχνει τὰ διάφορα κομμάτια τοῦ σκελετοῦ πού τὰ ἔχει στιβαγμένα ἀκατέργαστα: πέντ' -ἕξι μπροστάρια, ἄλλα τόσα πιστάρια, καμιά δεκαριά κοτσάκια, ἴσαμε εἴκοσι παῖδες.

«Κοίτα τό ξύλο», μοῦ λέει, «εἶν' πρῶτο πράμα, δέν ἔχει ρόζους, τό ἔχω διαλεμένο μόνος μ', ἓνα ἓνα, νά δουλεύετ' ὁμορφα, στρωτά. Πρέπει νά ἔχει στεγνώσ' πρίν τ' ἀγοράσω, νά μήν εἶν' χλωρό καί σκεβρώσει στή δ'λειά.

Σήμερα οἱ ἐμπόροι σοῦ πουλᾶν καί τό σκάρτο πράμα ἅμα δέν ξέρ'ς».

Μαθαίνω πώς τό μπροστάρι, τό πιστάρι καί τὰ κοτσάκια κόβονται ἀπό ὀξιά πού εἶναι ξύλο ἀνθεκτικό, ἐνῶ οἱ παῖδες γιά νά λυγίσουν θέλουν ξύλο μέ νεῦρα: ἀκακία, μέλεο ἢ μουριά: «καί ἡ ὀξιά λυγáει», μοῦ λέει ὁ κύρ Βαγγέλης, «ἀλλά τό ξύλο της ξαναϊσιάζ' πάλ' καί στραβών' τό σαμάρ' γρήγορα».

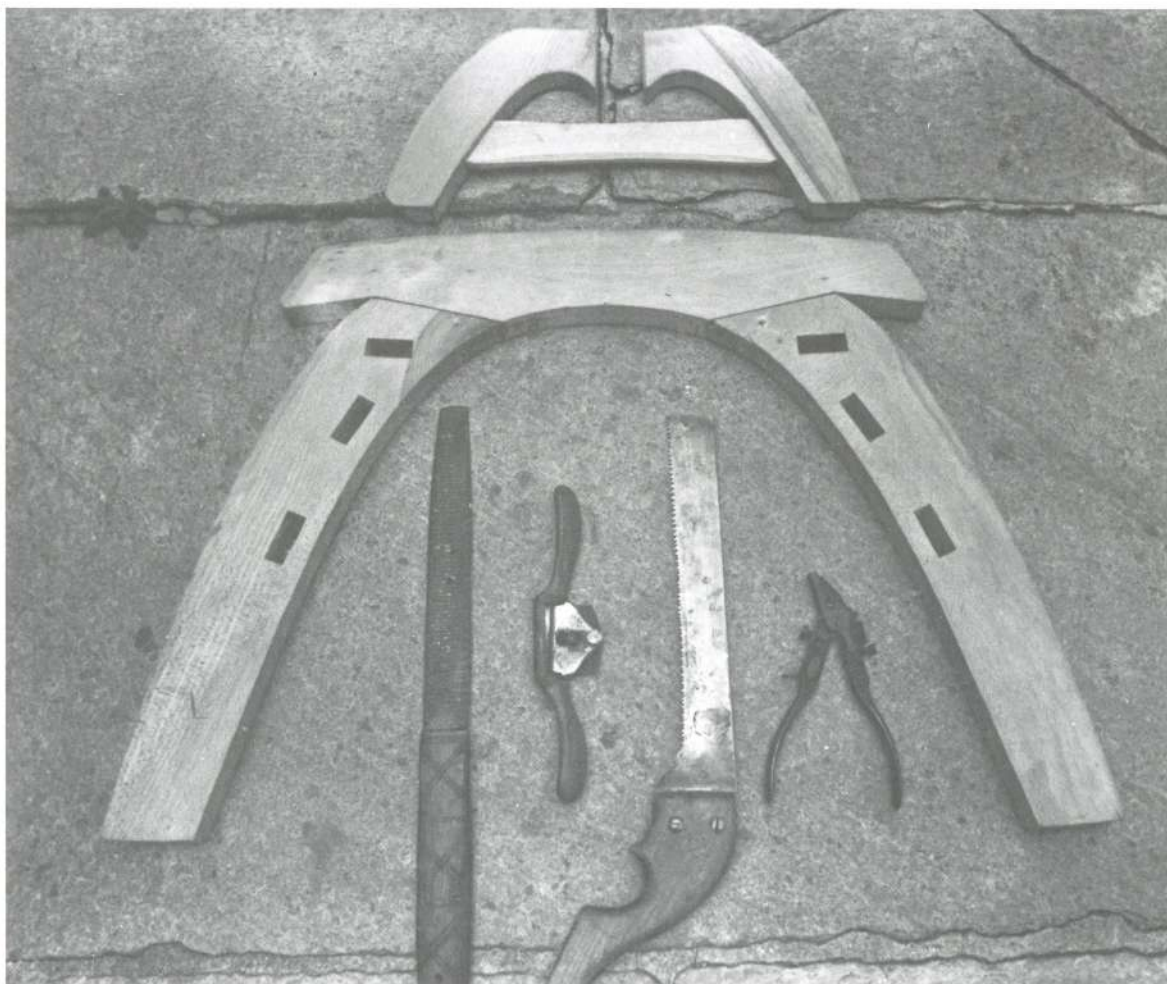
Σύνεργα τοῦ τεχνίτη.

Τό μπροστάρι του σαμαριού

Τό πιστάρι του σαμαριού

Ὁ κύρ Βαγγέλης
λυγίζει τὴν παῖδα
πάνω στὴ σκάλα.

Τό λύγισμα τῆς παῖδας

Τό λύγισμα αὐτό τῆς καθεμιᾶς ἀπό τίς ἑξι παῖδες πού χρειάζονται γιά τό σαμάρι, θέλει μεγάλη μαστοριά. Τό σαμάρι θέλει τρία ζευγάρια παῖδες. Οἱ δύο κάτω καί οἱ δύο μεσαῖες παῖδες πρέπει νά λυγίσουν σύμφωνα μέ τό ἄνοιγμα τῆς πλάτης τοῦ ζώου ὥστε νά μήν τό πληγώνουν στά πλευρά καί νά περπατάει ἐλεύθερα, ἐνῶ τό τρίτο ζευγάρι, οἱ καβαλοπαῖδες θά λυγίσουν γιά νά δημιουργήσουν ἄνετο καί σίγουρο κάθισμα γιά τόν καβαλάρη πού πρέπει νά κάθεται στό κέντρο τοῦ σαμαριοῦ καί νά μή γέρνει δεξιά-ἀριστερά, μπρός ἢ πίσω καθώς βαδίζει τό ζῶο. Κοιτάζω τά ἑξι ὁλόισια ξύλα καί ἀναρωτιέμαι πῶς θά τοὺς δώσει ὁ σαμαράς τήν κλίση πού πρέπει.

«Θά τά μουλιάσω μιά-δύο μέρες στό νερό γιά νά ῥθουν νά φουσκώσουν, νά μαλακώσουν καί βρεμμένα θά τά περάσω στή φωτιά, στή φλόγα, δύο-τρία λεπτά ἐκεῖ ἀπ' θέλω νά λυγίσουν καί θά τά δ'λέψω στή "σκάλα" λίγο λίγο, σιγά σιγά».

Δέν ἔχω καταλάβει. Ζητῶ νά δῶ τή «σκάλα», νά τόν δῶ νά τή δουλεύει. Εἶναι μικρή, ξύλινη, μέ δύο μόνο πατήματα. Στό ἐνδιάμεσό της χώρισμα χώνει ὁ τεχνίτης τή βρεμμένη καί φουσκωμένη παῖδα καί ζεστή ὅπως εἶναι, καμμένη, τήν πιέζει στή μιά της ἄκρη ὥσπου ἔρχεται καί λυγίζει μπρός στά μάτια του, ἐκεῖ ἀκριβῶς πού αὐτός θέλει.

Τό λυγισμένο ξύλο θά δουλευτεῖ τώρα μέ ἀτέλειωτη ὑπομονή γιά νά λεπτύνει ὅσο πρέπει, νά στρογγυλέψουν οἱ γωνιές του, νά καμπυλώσει ἡ ἐσωτερική του πλευρά, νά φύγει τό καμμένο. Ὁ σαμαράς χρησιμοποιεῖ πότε τό σκεπάρνι καί σφυρί πότε τό ροκάνι, τή ράσπα, τήν ξύστρα ἢ τό γυαλόχαρτο.

Ἡ παῖδα παίρνει
τὴν τελικὴ τῆς μορφῆς.

Τό μπροστάρι

Ἄφοῦ τελειώσει καί τίς ἕξι παῖδες, ὁ σαμαράς πιάνει νά φτιάξει τό μπροστάρι τοῦ σκελετοῦ, πού τό δούλεμά του κρύβει καί αὐτό τά δικά του μυστικά. Διαλέγει ἕνα καί μοῦ τό δείχνει, μοῦ ἐξηγεῖ ὅτι τό μπροστάρι μπαίνει γύρω ἀπ' τό λαιμό τοῦ ζώου. Πρέπει λοιπόν τό κόψιμο τῆς λαιμαριᾶς νά γίνει σύμφωνα μέ τό φάρδος του. Τά μέτρα, πού 'χε πάρει τήν ὥρα τῆς παραγγελίας, τόν βοηθᾶνε τώρα νά πετύχει τήν τέλεια ἐφαρμογή.

«Τό σαμάρ' εἶν' σάν τό ροῦχο σ'. Πρέπ' νά τό στρώσω ὁμορφα, σωστά στό ζωντανό», μοῦ λέει ἐνῶ φτιάχνει τή λαιμαριά.

Στό μπροστάρι πρέπει ἐπίσης νά σκαφτοῦν τέσσερις ἐγκοπές, δύο δεξιά καί δύο ἀριστερά τῆς λαιμαριᾶς γιά νά θηκιάσουν ἐκεῖ οἱ τέσσερις πλαϊνές παῖδες ἐνῶ οἱ καβαλοπαῖδες θά τοποθετηθοῦν ἀργότερα στό στήσιμο τοῦ σκελετοῦ. Οἱ τέσσερις αὐτές ἐγκοπές γιά τίς πλαϊνές παῖδες θέλουν τέχνη στό ἄνοιγμα. Βλέπω τόν κύρ Βαγγέλη νά τίς σημαδεύει μέ διαβήτη καί μεζούρα, συμμετρικά ὡς πρὸς τό κέντρο τῆς λαιμαριᾶς.

«Ἄν δέ προσέξω», μοῦ λέει, «τό σαμάρ' δέ θά ζυγιάσ' σωστά, τό φόρτωμα θά γέρν'. Τήν ἐγκοπή θά τήν ἀνοίξω πρῶτα μέ τό ζυμλάρ', ὕστερα θά τή φαρδύνω καί θά τήνε καθάρισω μέ τό σκαρπέλο καί τό σκεπάρν'».

Παρατηρῶ πῶς τήν κάθε ὑποδοχή τή φτιάχνει λοξή καί ὄχι κάθετη. Αὐτό γίνεται, ὅπως μοῦ ἐξηγεῖ, γιά νά θηκιάσει λοξά ἡ παῖδα καί νά πάρει κλίση πρὸς τά ἔξω, ὥστε νά 'ρθει ν' ἀγκαλιάσει μαλακά τά πλαϊνά τοῦ ζώου.

Ἡ δουλειά αὐτή παίρνει χρόνο πολύ κι ἔχω ὅλο τόν καιρό νά βγάλω μέ τήν ἡσυχία μου ὅσες φωτογραφίες θέλω. Περιεργάζομαι τό μικρό αὐτό ἐργαστήρι, τήν κάθε του γωνιά ὅπου ὅλα εἶναι βαλμένα μέ τάξη. Πηγαίνω ὕστερα στήν ἀποθήκη, κατεβάζω ἀπ' τά ράφια τό σκουτί, τά δέρματα, ἀνοίγω τά κουτάκια μέ τίς χάντρες καί τά χαῖμαλιά. Σέ λίγο ἔρχεται ἡ Φωτεινή, ἡ κόρη τοῦ κύρ Βαγγέλη, καί μοῦ προσφέρει καφεδάκι καί σπιτίσιο βύσσινο γλυκό. Κουβεντιάζουμε ... Νιώθω μιά τρυφεράδα στή φωνή της ὅταν μιλάει γιά τόν πατέρα, κάπου κάπου σηκώνει τά μάτια καί τόν κοιτάει.

«Κουράζεται πιό γρήγορα τώρα τελευταῖα», μονολογεῖ, «ἔχει καί ζάχαρο, πρέπει νά τόν προσέχω...».

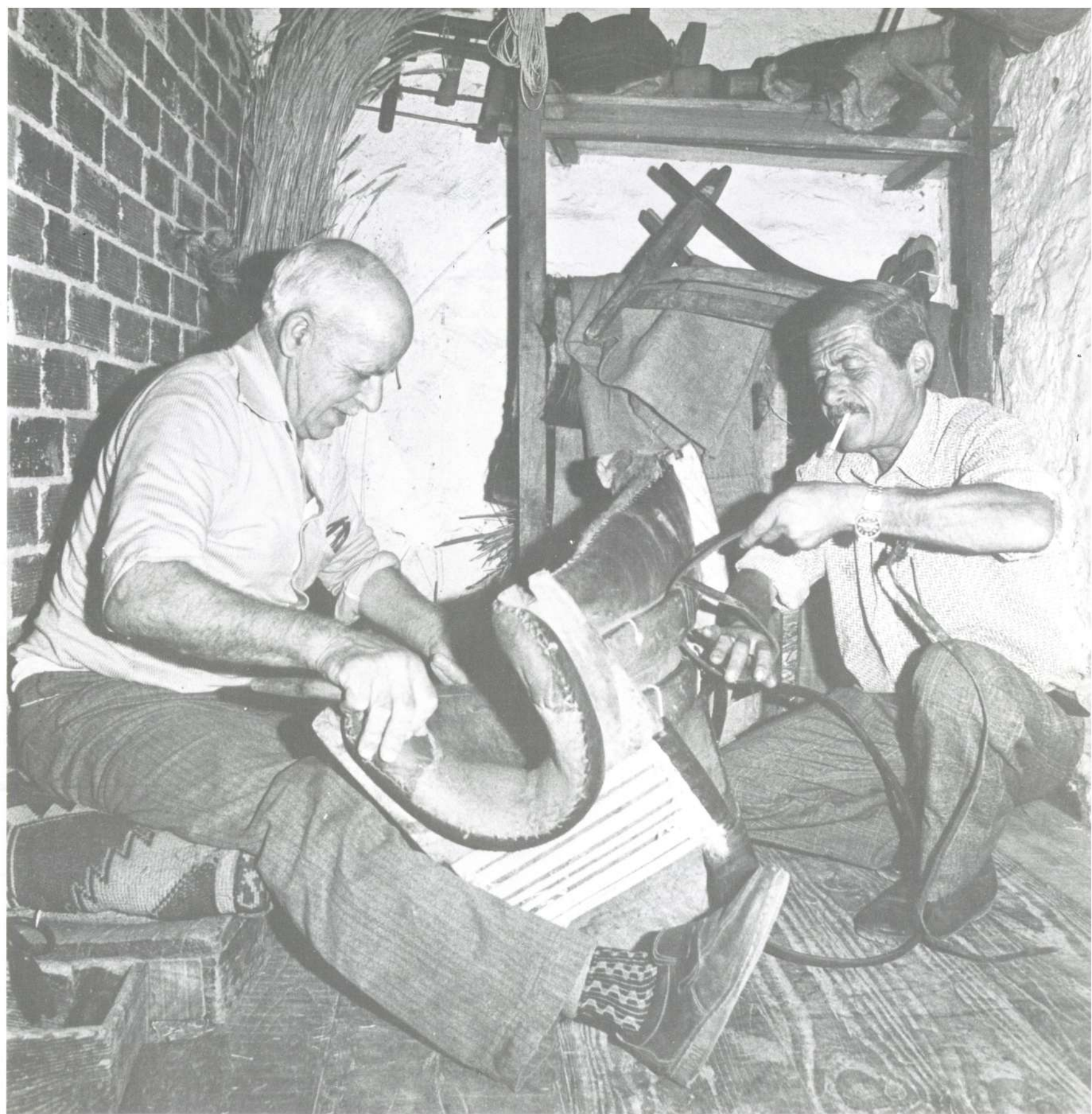
Ἡ ὥρα ἔχει περάσει, κάνει ζέστη πολλή. Φεύγω γιά νά ξανάρθω πάλι αὔριο. Ἀφήνω τό σαμάρι νά δουλεύει ...

Στό σπίτι ξαναδιαβάζω τίς σημειώσεις, ἀκούω τήν κασέτα, ὑπογραμμίζω τίς ἀπορίες. Τήν ἄλλη μέρα ὅμως ὁ κύρ Βαγγέλης ἔχει δουλειά. Τοῦ 'χουν φέρει ἕνα σαμάρι γιά ἐπιδιόρθωση καί εἶναι βιαστικό. Τόν βλέπω ἀνήσυχο καί καταλαβαίνω ὅτι δέν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή γιά «μάθημα».

«Σέ περιμένω τήν ἄλλη μέρα», μοῦ λέει, «ἔλα νά σοῦ πῶ γιά τό πιστάρ', γιά τά κοτσάκια. Θά δεῖς καί πῶς τόν καρφώνω τό σκελετό».

Στό μπροστάρι
ἀνοίγεται ἡ λαιμαριά.

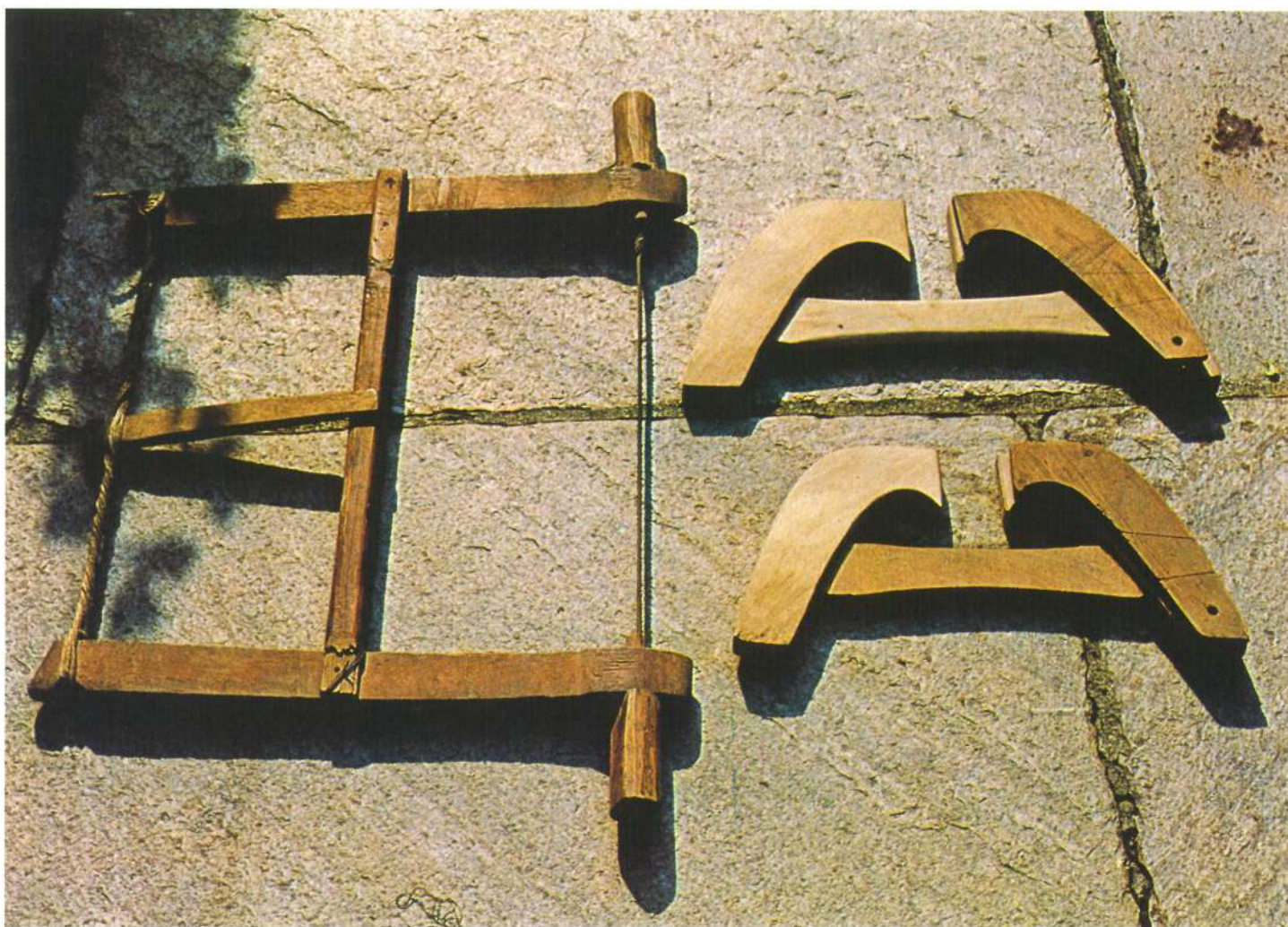
Τό πιστάρι καί τά κοτσάκια

Τό πιστάρι ἀκουμπάει στό πίσω μέρος τοῦ ζώου, στήν πλάτη. Τό ἄνοιγμα στό ξύλο, στήν κολάτσα, πρέπει καί αὐτό νά γίνει σύμφωνα ἀκριβῶς μέ τό φάρδος τοῦ κάθε ζώου. Χρειάζεται κι ἐδῶ μέτρημα σωστό, χρειάζονται κι ἐδῶ ἐγκοπές γιά τίς παῖδες: δύο ὀριζόντιες δεξιὰ καί δύο ἀριστερά γιά τίς τέσσερις πλαϊνές ἀλλά καί ἀπό μιά κάθετη γιά τίς δύο καβαλοπαῖδες. "Ὅλες θ' ἀνοιχτοῦν ὅπως καί στό μπροστάρι. Στό πάνω μέρος τοῦ πισταριοῦ θά καρφωθοῦν ἀργότερα δύο κοτσάκια ἀπό τά ὅποια πιάνεται ὁ χωρικός νά μπεῖ καθάλα καί στά ὅποια δένονται οἱ τριχιές πού συγκρατοῦν τό φόρτωμα.

«Τά κοτσάκια θά τά βγάνω σύμφωνα μέ τ' ἀχνάρ' πού ἔχω κεῖ δά κρεμασμένο»,
μοῦ λέει ὁ κύρ Βαγγέλης.

Τοῦ τό δίνω. Μοῦ ζητάει καί τό ξεγιστάρι, ἓνα ἐργαλεῖο πού θυμίζει διπλή σέγα, μέ ἓνα πολύ στενό πριόνι. Τό παίρνει καί φτιάχνει δύο ὅμοια κοτσάκια πού τά ἐνώνει ἀργότερα μέ μιά ξύλινη τραβέρσα, τό λεγόμενο καταρράκτη.

«Πρέπ' νά 'ν' στέρεα τά κοτσάκια, νά μήν ἀνοίξουν μέ τό σκόρτσο, μέ τό βάρος ἀπ' τό φόρτωμα. Τώρα τά 'χ' ὅλα ἔτοιμα», μοῦ λέει, «θέλεις νά δεῖς καί πῶς θά στήσω τό ξυλίκι;».

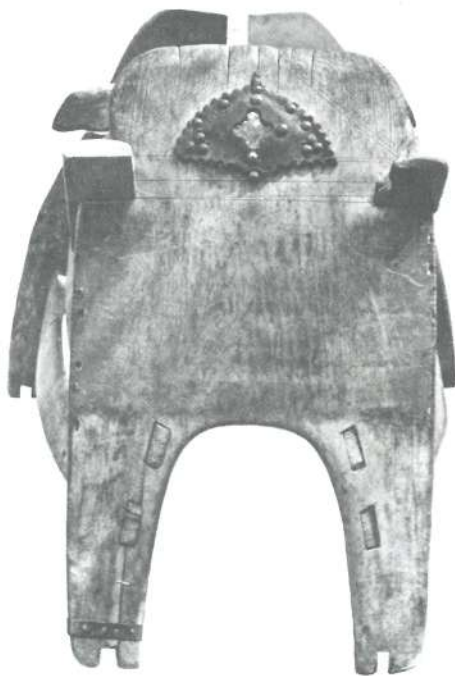

Τά κοτσάκια
καί τό ξεγιστάρι.

Ο κύρ Βαγγέλης
χρησιμοποιεί καβίλιες
αντί για καρφιά.

Τό στήσιμο τοῦ σκελετοῦ

Οἱ ἔξι παῖδες ἔχουν θηκιάσει
στό μπροστάρι·
οἱ καθαλοπαῖδες
στὶς πάνω ὀριζόντιες ἐγκοπές,
οἱ πλαϊνές στὶς κάτω κάθετες.

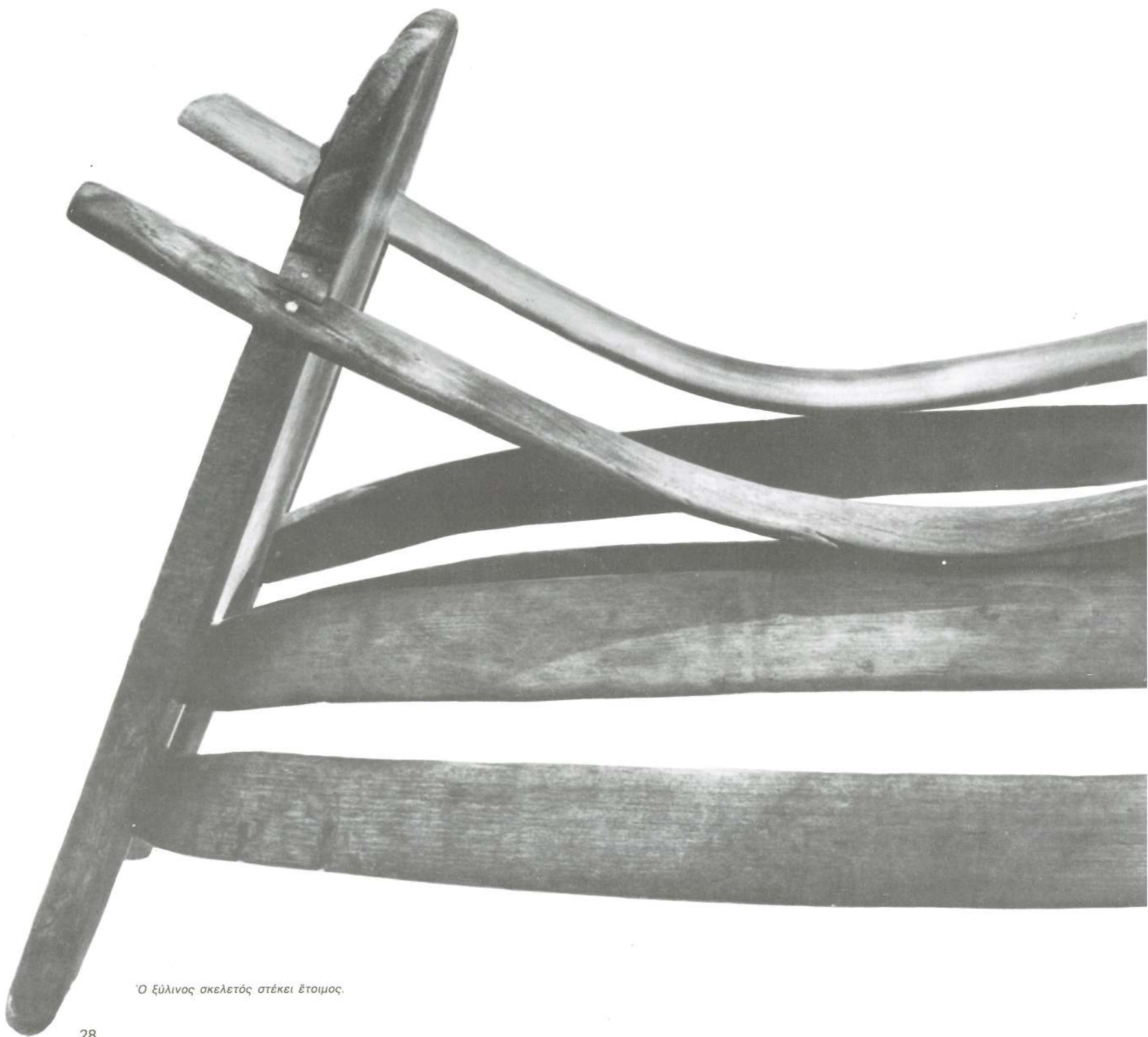
Βγαίνουμε πάλι στήν αὐλή, ἀλλάζω φῖλμ καί πηγαίνω δίπλα του. Παρακολουθῶ τήν κάθε κίνηση, φωτογραφίζω, ρωτᾶω μιά καί δυό φορές, τόν διακόπτω, καταλαβαίνω ὅτι τόν κουράζω ἀλλά δέ μοῦ τό δείχνει, ἀντίθετα μάλιστα, ἐπαναλαμβάνει μέ μεγάλη ὑπομονή τό καθετί, ἴσως ἐπειδὴ ἔχει πιά πειστεῖ ὅτι θέλω νά μάθω.

«Τώρα πού καρφώνω τό σκελετό, φέρνω μέ τό νοῦ μ' τό ζωντανό, θυμᾶμ' τό πῶς βάδιζε, πῶς ἄλεθε τά μπροστινά ποδάρια, τό σκύψιμο ἀπ' τό λαιμό τ', τά φάρδητ' ἀπ' τίς πλάτες τ' γιά νά τό φτιάσω τό σαμάρ' ἔτσ' ἀπ' πρέπ'».

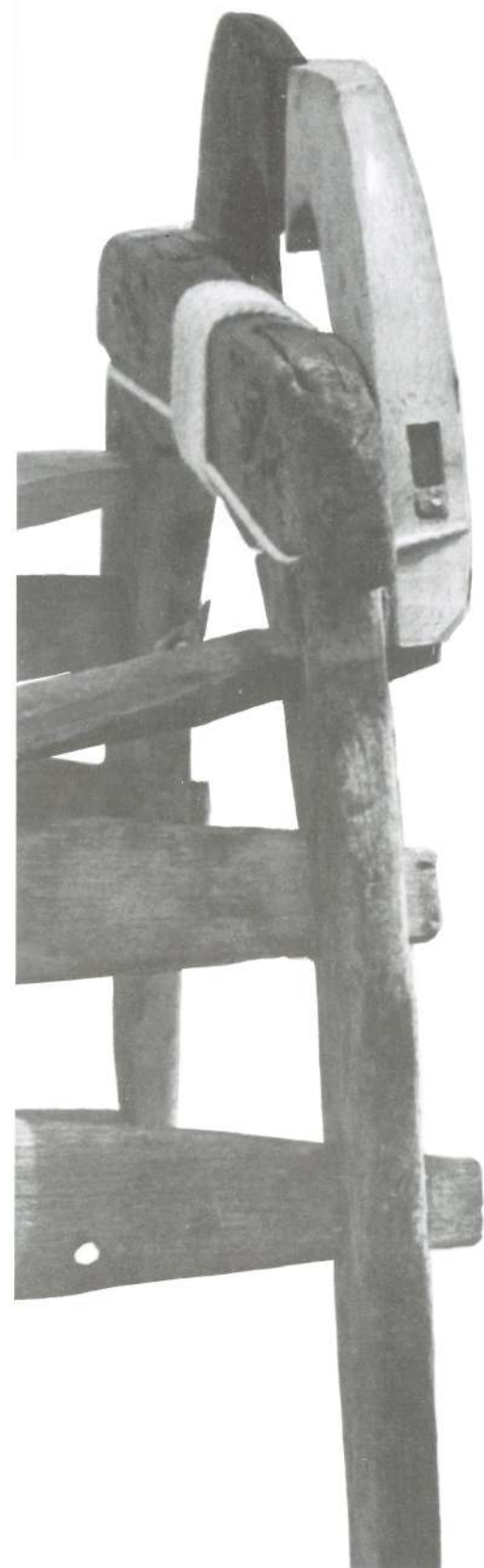
Βλέπω ὅτι ξεκινάει ἀπ' τίς παῖδες. Πρέπει νά τίς ἐφαρμόσει πρῶτα στό μπροστάρι. Παίρνει ἕναν ξύλινο τάκο, τόν βάζει στό δάπεδο, κι ἐκεῖ ἀπάνω τοποθετεῖ τό μπροστάρι, λοξά γιά νά πάρει τήν κλίση πρὸς τά πίσω. Θηκιάζει τώρα τίς παῖδες στὶς λοξά ἀνοιγμένες ὑποδοχές, ἔπειτα μετράει τό μάκρος πού πρέπει νά 'χει ἡ καθεμιά, ἀνάλογα μέ τό μέγεθος τοῦ σκελετοῦ, τίς κόβει, τίς πελεκάει καί τίς καρφώνει στό πιστάρι.

«Πρόσεξε μιά λεπτομέρεια τώρα κορίτσι μ'. Δέ θάνω καρφιά μεταλλικά, ἀπ' ἀνάβουν γρήγορα καί τρῶν' τό ξύλο. Φτιάνω καθίλιες, ξύλινα καρφιά, ἀνοίγω τρύπες μέ τό ματικάπ' καί τίς κολλᾶω γερά· παιδεύομ' ἀλλά δέ τό φτιάνω ἄρπα-κόλλα ἐγώ τό σαμάρ', νά θέλει σέ λίγο 'πισκευή».

Οἱ τέσσερις πλαϊνές παῖδες εἶναι τώρα στή θέση τους καί ὁ κύρ Βαγγέλης μοῦ ζητάει νά τοῦ φέρω τίς καθαλοπαῖδες. Τίς καρφώνει πρῶτα στό πιστάρι. Τόν βλέπω ἔπειτα νά κόβει μιά ἐγκοπή στό μπροστάρι καί νά τίς θηκιάζει ἐκεῖ μέσα, ἀπό μιά στό κάθε πλάι. Λίγο πιό πάνω ἀπὸ αὐτή τήν ἐγκοπή, δεξιὰ καί ἀριστερά, κόβει καί ἄλλη μιά μικρότερη, τό «αὐτί», «γιά νά περάσουν καί νά σφίξουν οἱ τριχιές πού θά κρατᾶν τό φόρτωμα», μοῦ ἐξηγεῖ.

Ο ξύλινος σκελετός στέκει έτοιμος.

Δέ μένει τώρα παρά νά καρφωθοῦν τά δυό κοτσάκια στό πιστάρι μέ τέσσερα μεγάλα σαμαρόκαρφα.

«Κοίτα ὄω», μοῦ λέει, «τό βλέπ'ς αὐτό τό πετσάκι; Θά τό θάνω μπρός ἀπ' τό καρφί γιά νά μή τό φάει τό ξύλο».

Ἄφοῦ καρφώσει τά κοτσάκια, ξαναδουλεύει τίς κάτω παῖδες. Ἀνοίγει σέ καθεμιὰ δυό τρύπες ἀπό τίς ὁποῖες θά στερεωθεῖ ἀργότερα τό στρώμα.

«Καί αὐτές τίς τρύπες τίς ἀνοίγω κεῖ ἀπ' πρέπ', θέλει νά ξέρ'ς, ἀλλιῶς δέ στρών' στό ράψιμο τό στρώμα καί σέ παιδεύ'».

Ἀκούω καί ἀπορῶ· τόσες μικρολεπτομέρειες γιά νά φτιάξεις ἓνα σαμάρι! Τοῦ τό λέω καί μέ κοιτάει σοβαρός.

«Τρία ὁλόκληρα χρόνια ἔκατσα δίπλα στό σαμαρά τῆς Ἀγριάς νά μάθω τήν τέχνη μ'. Τρία χρόνια! Κι' ἐσύ θές νά τή μάθεις σέ δυό-τρεῖς μέρες τή δ'λειά μ'...».

Εἶχαν ἀλήθεια περάσει μόνο τρεῖς μέρες ἀπό τότε πού πρωτόρθα στό ἐργαστήρι του καί ὅμως εἶχα μάθει τόσα πολλά.

Τό ξυλίκι ἔστεκε ἔτοιμο. Ἦθελε μόνο ἓνα χέρι βάψιμο μέ λίγη ὥχρα καί λοῦστρο· ἴσως νά ἔφτιαχνε καί κάποιο σκάλισμα γιά στολίδι... ἴσως.

«Αὔριο λέω νά κόψω τό στρώμα, ἔλα νωρίς ἂν θές πρίν πιάσ' ἡ ζέστα ἡ πολλή, γιατί θά θάνω νά δουλέψω στήν αὐλή».

Ο σαμαράς
κόβει το σκουτί
γιά τό στρώμα
σύμφωνα
μέ τά μέτρα
τού σκελετού.

Πάνω στό σκουτί
ό κύρ Βαγγέλης
τοποθετεί
τή φόδρα
άπό τσουβάλι.

Τό στρώμα του σαμαριουῦ

Ήμουν ἐκεῖ πρὶν τίς ὀχτῶ καί μέ περίμενε. Εἶχε κιόλας βγάλει ἀπ' τήν ἀποθήκη τό σκουτί καί τό τσουβάλι, τή θριζιά καί ἀπό ἓνα καρφί κρέμονταν δύο σακοράφες, μπόλικος σπάγγος καί τό ψαλίδι του.

Ἔμαθα ὅτι υπάρχουν διάφορες ποιότητες σκουτιοῦ γιά νά γίνει τό στρώμα, ἀλλά ἐκεῖνος ἀγοράζει πάντα τήν καλύτερη. Ὁλόμαλλο σκουτί, πυκνά ὑφασμένο καί γύρω στούς σαράντα μέ σαρανταπέντε πόντους φάρδος.

«Δέν τό θέλω πιό φαρδύ», μοῦ λέει, «γιατί δέ μ' πέφτουν ὁμορφα οἱ ραφές στό κόψιμο καί ἔπειτα παέν' χαμέν' τό ὕφασμα».

Στό σκουτί μεταφέρει ὁ σαμαράς τά μέτρα τοῦ σκελετοῦ, ἀφοῦ τό στρώμα θά θηκιάσει μέσα στό ξυλίκι. Τό κόβει δηλαδή στενότερο στό σημεῖο τῆς λαιμαριᾶς, στό γιακά, φαρδύτερο στήν κολάτσα. Ἡ φόδρα – τό ἀστάρι – εἶναι ἀπό τσουβάλι ἢ λινάτσα καί κόβεται ἐλάχιστα πιό μπόλικη ἀπό τό σκουτί γιά νά χωρέσει μέσα τό γέμισμα.

Οι δύο στενές πλευρές
της θήκης ράβονται με σπάγγο περασμένο στη σακοράφα.

Καθώς τόν βλέπω νά δουλεύει, σκέφτομαι ὅτι ἡ δουλειά του αὐτή τή στιγμή μοῦ θυμίζει τή δουλειά τοῦ ράφτη. Ἔχει περάσει σπάγγο γερό στή σακοράφα, πιάνει στά χέρια τό σκουτί καί τό τσουβάλι καί ράβει μαζί πρῶτα τίς δύο στενές πλευρές πού θ' ἀκουμπήσουν στή λαιμαριά, ἔπειτα γυρίζει τά δυό ὑφάσματα τό μέσα ἔξω καί μέ πολύ μεγάλες λάσκες βελονιές ράβει τίς δύο φαρδιές πλευρές τῆς κολάτσας. Τίς δύο πλαϊνές πλευρές τίς ἀφήνει ἀνοικτές πρὸς τό παρόν γιά νά γεμίσει ἀπό κεῖ τό στρῶμα. Εἶχα γιά λίγο ξεμακρύνει μέχρι τήν ἀποθήκη νά φέρω τή βριζιά γιά τό γέμισμα, ὅταν τόν ἄκουσα νά μέ φωνάζει.

«Ἡ θήκη δέν εἶν' ἔτοιμη, θέλ' δ' λειά ἀκόμα. Ἔλα νά δεῖς πῶς φτιάνω τήν τσέπ' καί τά θηλύκια. Μή βιάζεσαι γιά τό γέμισμα».

Γύρισα δίπλα του κι ἔσκυψα πάνω ἀπ' τή δουλειά του. Περίπου εἴκοσι πόντους κάτω ἀπό τό κέντρο τῆς λαιμαριάς πρὸς τά πίσω, τόν βλέπω νά πατάει μιά μεγαλούτσικη ψαλιδιά. Τό ἄνοιγμα αὐτό τό στριφώνει σφιχτά γιά νά μήν ξεφτάει. Ἔτσι φτιάχνει τήν τσέπη πού τελειωμένη μοιάζει περισσότερο μέ μιά τεράστια κουμπότρυπα. Τοῦ τό λέω καί συμφωνεῖ.

«Δέν τό 'χα σκεφτεῖ ποτές, ἔχεις δίκιο. Τώρα γιά πές μ', κατάλαβες γιατί τό 'κανα αὐτό, γιατί ἔκοψα τήν τσέπ';».

τόν κοιτάζω μέ ἀπορία, δέν τοῦ ἀπαντῶ καί συνεχίζει:

«εἶναι γιά νά παίρν' ἀέρα τό ζῶο, ν' ἀνακουφίζεται, μιᾶς κι ἐκεῖ δά, δέ θ' ἀκουμπάει τό στρῶμ' ἀπάνω τ'. Νά γιατί χρειάζεται' ἡ τσέπ'. Τά θηλύκια πάλι, τά φτιάν' γιά νά χωρίσω τό στρῶμα στά δυό, νά μή σκορπάει τ' ἄχυρο ἀπ' τή μιά κι ἀπ' τήν ἄλλη τή μπάντα καί χαλάει τό σουλούπι. Φτιάνω ἓνα πάν' ἀπ' τήν τσέπ' καί δυό ἀπ' κάτ'... κοίτα νά δεῖς».

καί τόν κοιτάζω νά ράβει ἐπιδέξια τό σκουτί καί τ' ἀστάρι. Μετά ἀπό λίγο ἡ θήκη εἶναι ἔτοιμη. Ἡ ὥρα ὅμως εἶχε περάσει, πῆγε σχεδόν δέκα κι ὁ ἥλιος ἔκαιγε, δέν ἦταν γιά νά μείνουμε ἄλλο στήν αὐλή. Μεταφερόμαστε στό ἐργαστήρι πού 'χει δροσιά κι ἡ Φωτεινή πού 'χει τελειώσει τίς πρῳινές δουλειές μᾶς φέρνει πάνω σέ δίσκο στολισμένο μέ ἄσπρο δαντελένιο πετσετάκι, κρύο νερό καί λουκούμι μέ φυστίκι.

Ὁ κύρ Βαγγέλης
ράθει τὴν τσέπη
τοῦ στρώματος.

«Νά σᾶς γλυκάνω», μᾶς λέει καί κάθεται δίπλα μας. «Πῶς πάει τό “μάθημα” πατέρα;», ρωτάει μ’ ἓνα ἀνεπαίσθητα πονηρό χαμόγελο στά μάτια, «ἔλα καί μου ἴγινες προφέσορας καί ποιός σέ πιάνει...». «Ξέρεις...», γυρίζει σέ μένα καί εἶναι τώρα σοβαρή, «χαίρεται νά σοῦ τά λέει ὅλ’ αὐτά, τοῦ φαίνεται παράξενο πῶς θές νά μάθεις μέ τόσες λεπτομέρειες, ἐσύ μιά ξένη ἀπ’ τήν Ἀθήνα, γιά τά σαμάρια μας».

«Ἀλήθεια κύρ Βαγγέλη», τοῦ λέω, «σοῦ κάνει ἐντύπωση αὐτό; δέν ἔχεις ποτέ σκεφτεῖ πῶς ἡ δουλειά πού κάνεις μιά μέρα θά σβήσει καί θά τηνε διαβάζουνε μονάχα στά βιβλία;»

Γυρίζει νά μέ κοιτάξει ἡσυχά, κάπως θλιμμένα...

«Μά γιά τοῦτο κορίτσι μ’ στά λέω ὅπως μπορῶ καλύτερα, ὅπως τά ξέρω καί τά φτιάχνω τώρα τά σαμάρια... γιά τοῦτο. Ἐλα λοιπόν ν’ ἀρχίσουμε τό γέμισμα νά τό δεῖς κι αὐτό, κι ὅτι δέν καταλαβαίνεις, ρώτα με».

Τό γέμισμα τῆς θήκης

Τό γέμισμα τῆς θήκης γίνεται μέ βριζιά. Θά χρειαστεῖ μπόλικη καί ὁ κύρ Βαγγέλης ἔχει ἤδη κουβαλήσει ἀπό χθές δυό μεγάλες ἀγκαλιές πού εἶναι στιβαγμένες δίπλα του. Παρατηρῶ ὅτι ἄλλοτε χρησιμοποιεῖ ὁλόκληρο τό ἄχυρο τῆς βριζιάς κι ἄλλοτε πάλι τό σπάει πρὶν τό θηκιάσει γιὰ νά τό κάνει ὅσο γίνεται πιό μαλακό. Ὅλοκληρο τό ἄχυρο, τά μακριά κοτσάνια, τά χώνει στό γιακά και στήν κολάτσα, κι ἀκόμα στά πλαϊνά, ἐκεῖ πού τό στρῶμα θ' ἀκουμπήσει ἀργότερα πάνω στίς ξύλινες πλαϊνές παῖδες, ἐνῶ στά ἐνδιάμεσα σημεῖα βάζει ἄχυρο πιό μαλακό.

Γιὰ τὴν κολάτσα χρειάζονται
μακριά κοτσάνια βριζιάς.

Τό θήκιασμα τῆς θριζίδας
στήν κολάτσα καί στή λαιμαριά.

Ὁ σαμαράς σπάει τὰ κοτσάνια
γιά νά δώσει στήν κολάτσα
τὴν καμπύλη μορφή.

Ἡ θήκη ράβεται σὲ ἐνδιάμεσα
σημεῖα γιὰ νὰ μὴ σκορπάει
τὸ ἄχυρο.

Στὸ τελειωμένο στρώμα
φαίνονται οἱ ραφές
καί ἡ τσέπη.

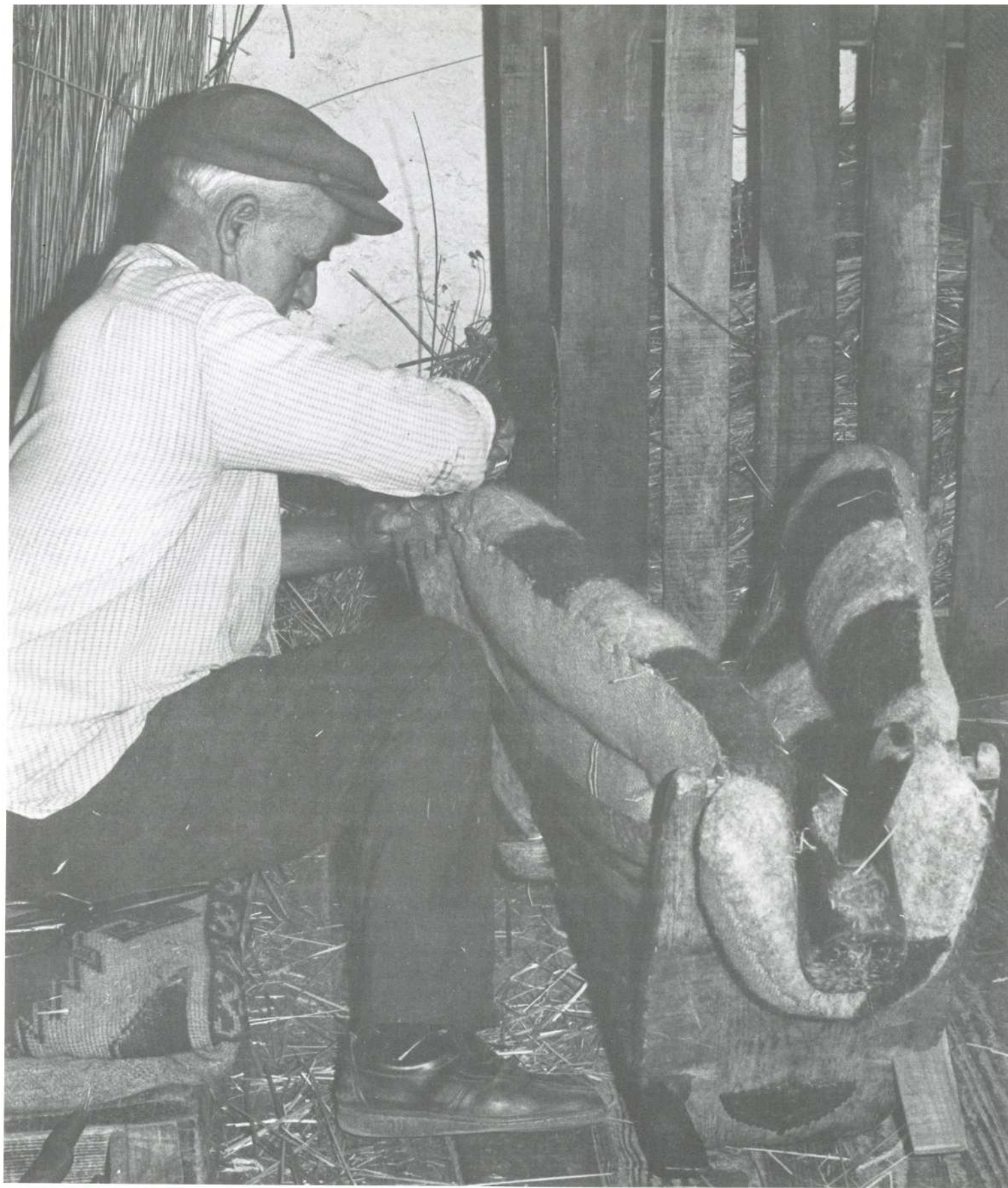

Τό πρώτο θήκισμα
του στρώματος
μέσα στο ξυλίκι.

Ἐντιλαμβάνομαι ὅτι τό στρῶμα γίνεται σιγά σιγά σύμφωνα μέ τό μέγεθος τοῦ σκελετοῦ. Ὁ σαμαράς δουλεύει πρῶτα τήν κολάτσα καί τό γιακά. Τραβάει ὅση βριζιά χρειάζεται ἀπό τήν ἀρμαθιά, κόβει τά κοτσάνια στό μάκρος πού πρέπει, τά δένει σφιχτά στή μέση καί στά δύο ἄκρα γιά νά μήν τοῦ σκορπίσουν καί ἀφοῦ τά χώσει στή θήκη, τά λυγáει, τά σπάει γιά νά τοὺς δώσει τήν καμπύλη πού πρέπει νά ἔχουν γιά νά ῥθει ν' ἀγκαλιάσει τό στρῶμα στό λαιμό καί στήν πλάτη τοῦ ζώου. Ἐπειτα καταπιάνεται μέ τά πλαῖνά. Φτιάχνει τό καθένα χωριστά, μιᾶς καί ἡ τσέπη καί τά θηλύκια πού ἔχε ράψει πρίν, μοίρασαν τή θήκη στά δύο. Οἱ δύο αὐτές πλευρές πρέπει ὅχι μόνο νά γίνουν ὁμοιόμορφες, ἀλλά καί νά μή σκορπίσει οὔτε νά «κάτσει» ἀργότερα τό γέμισμά τους, γι' αὐτό, οἱ ραφές γίνονται σέ ἐνδιάμεσα σημεία πού σκοπό ἔχουν νά συγκρατοῦν τό ἄχυρο στή θέση του. Τό στρῶμα τώρα δείχνει σωστά φουσκωμένο. Τά μικροδιορθώματα, ἂν ὑπάρξουν, θά γίνουν ἀργότερα, ἀφοῦ στερεωθεῖ γερά πάνω στό σκελετό. Γιά τήν ὥρα ὁ σαμαράς ράβει τά δύο πλαῖνά ἀνοίγματα τῆς θήκης καί μοῦ ζητάει νά τοῦ φέρω τό ξυλίκι.

«Κοίτα ὅμως πρῶτα νά δεῖς ἂν στέγνωσε τό λοῦστρο», μοῦ φωνάζει, «τό τελευταῖο χέρ' τό πέρασα σήμερα τό πρωί».

Εἶχε στεγνώσει. Πῆγα νά τό σηκώσω καί κοντοστάθηκα. Ἦτσι ὅπως τό ἔβλεπα τελειωμένο τώρα, ἔμοιαζε μέ... γλυπτό! Ἦτσι μοῦ φάνηκε. Σάν ἓνα ἔργο τέχνης. Δέν εἶπα τίποτα. Ἀθελά μου γύρισα καί κοίταξα τόν κύρ Βαγγέλη, πού σκυμμένος ἔβαζε τάξη στό κασελάκι μέ τά ἐργαλεῖα του. Κι ὅταν τοῦ ἔφερα τό σκελετό, ἡ ματιά μου ἔψαξε γρήγορα νά βρεῖ τά δύο του χέρια. Εἶδα ξανά τίς φουσκωμένες, πρησμένες φλέβες, τοὺς ρόζους καί τά σημάδια ἀπό παλιά χτυπήματα, τίς μικρές οὐλές. Τά εἶδα καί πάλι δέν εἶπα τίποτα...

Τό θήκιασμα τοῦ στρώματος μέσα στό σκελετό

Τό σκελετό πού τοῦ ἔφερα τόν τράβηξε κοντά του καί τόν γύρισε ἀνάποδα. Πῆρε τό στρώμα καί τό θήκισε μέσα, ἀλλά γιά νά πετύχει τήν τέλεια ἐφαρμογή, τό χτύπησε γερά ἐδῶ κι ἐκεῖ μέ κόπανο βαρύ, ἔπειτα τό γύρισε ἀπ' ὅλες τίς πλευρές νά δεῖ ἂν λείπει ἀπό κάπου βριζιά ἢ ἂν περισσεύει. Τό ἔμπειρο μάτι του πιάνει τώρα καί τό παραμικρό ἐλάττωμα. Ἐν χρειαστεῖ ξηλώνει τίς ραφές, προσθέτει, ἀφαιρεῖ ἄχυρο, διορθώνει, ξαναράβει.

«Δέ σχωρνᾶω τή δ'λειά», μοῦ λέει, «τά ζωντανά δέ πρέπ' νά τά πληγιάζ' τό σαμάρ' πουθενά. Σκέψου μονάχα τό βάρος ἀπ' κουβαλᾶν', σ' ἀνήφορο, κατήφορο, μέσ στό λιοπύρ', τή βροχή, τά κρύα... ἂν ἔβλεπες πῶς μοῦ τά φέρνουν τά σαμάρια γιά ἔπισκευή... τά στρώματα ἔχ'νε ἀπάν' αἵματα ξεραμένα ἀπ' τίς πληγές. Τί τά θές, δύσκολο πράμα τό σαμάρ' νά τό φτιάσεις σωστά».

«Πολύ δύσκολο, κύρ Βαγγέλη, ἔχεις δίκιο», σκέφτομαι. «Κι ἀκόμα δέν τό τελειώσαμε· ἔχουμ' ἀκόμα νά τοῦ περάσουμε τό δέρμα καί νά δέσουμε τό στρώμα στό ξυλίκι».

«Ὅχι ὅμως σήμερα», μοῦ κάνει, «τώρα δά κουράστηκα· εἴμ' ὀρθιος ἀπ' τά πολύ πρωί, κι ἔπειτα τό δέρμα δέ τό ἔχω θάνει στό νερό καί ἔζωντανό» δέ ράβεται, εἶν' σκληρό, δέ στρών', θά μέ παιδέψ'. Αὔριο πάλι, ἅμα θές, ἔλα».

Τόν εὐχαρίστησα κι ἔφυγα. Ἀνηφορίζοντας τό καλντερίμι μέσ στή ζέστη, βαριά φορτωμένη μέ τίς μηχανές, συλλογιζόμουνα πόσο ζωντανή εἶναι ἡ ζωή ἐδῶ στό χωριό ἀκόμα καί σήμερα, πόσο δεμένη μέ τή φύση σέ κάθε της μορφή, πόσα πολλά πράγματα μάθαινα, παρακολουθώντας τήν τέχνη τοῦ σαμαρά νά ξετυλίγεται μπροστά μου μέρα μέ τή μέρα. «Δέ θά βαρεθῶ ποτέ μου νά ἔρχομαι στίς Μηλιές», εἶπα στόν ἑαυτό μου, «γιατί μετά τό σαμαρά, θά πάω νά βρῶ τό σιδερά, τούς χτίστες, τόν πεταλωτή, τόν ξυλουργό, θά μάθω νά φτιάχνω πίττες, γλυκά· νά πλέκω ὅμως μέ τό βελονάκι, αὐτό δέ θά τό μάθω ποτέ...». Τώρα ἀνυπομονοῦσα νά ξημερώσει, νά δῶ πῶς δουλεύεται τό δέρμα πάνω στό στρώμα, πῶς ράβεται τό στρώμα στό ξυλίκι. Νά τό δῶ ἐπιτέλους τελειωμένο τό σαμάρι.

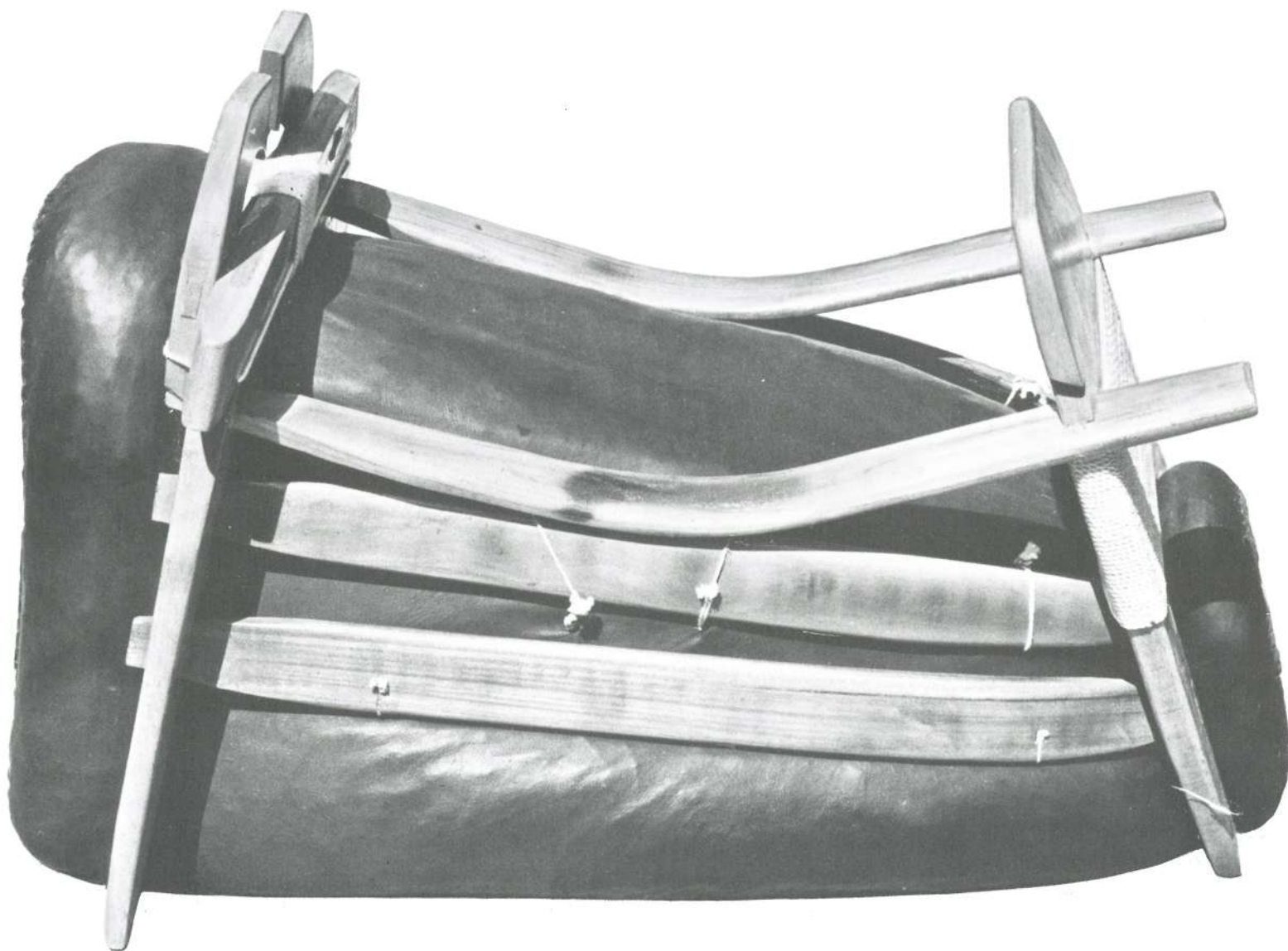
Τό δέρμα ράβεται πρόχειρα πάνω στο στρώμα

Ξεκίνησα πρίν τίσ ὀκτώ. Στό δρόμο σταμάτησα νά κόψω σύκα, τά ἔχα λαχταρήσει νά τά φάω ἔτσι ἀπό τό δέντρο, μέρες τώρα. Φτάνοντας στήν αὐλή μόλις πού τόν πρόλαβα τόν κύρ Βαγγέλη· ἐκεῖνο τό λεπτό ἔβγαζε τό στρώμα ἀπό τό σκελετό καί φώναζε τόν ἐγγονό του νά τοῦ φέρει τό μουσκεμένο δέρμα. Καθότανε κατάχαμα μέσα στό ἐργαστήρι καί στά γόνατά του εἶχε στρώσει ἕνα τσουβάλι γιά νά μή βρέχονται τά ροῦχα του.

Ρύθμισα βιαστικά τή μηχανή, τράβηξα δυό-τρεις φωτογραφίες καί κάθισα δίπλα του σέ χαμηλό скаμνάκι νά βλέπω καλά. Παρακολουθῶ ἔτσι ἀπό πολύ κοντά τήν κάθε του κίνηση: τώρα στρώνει τό δέρμα στήν ἔξω μεριά τοῦ στρώματος, τό ξεχειλώνει ἐκεῖ πού χρειάζεται, ἄλλοῦ τό ισιώνει καί τό πιάνει μέ ἀραιές βελονιές πάνω στό σκουτί, ὥστε νά μήν τοῦ γλιστρήσει ὅταν θά σηκώσει τό στρώμα γιά νά τό ξανατοποθετήσει μέσα στό σκελετό, ἔτοιμο πιά γιά νά τό δέσει.

*Τό τελικό στερέωμα
τοῦ στρώματος
μέσα στό σκελετό.*

Στό τελειωμένο σαμάρι
διακρίνονται
τά σημεία από τα όποια
τό στρώμα στηρίζεται
στό σκελετό.

Τό στρώμα στερεώνεται στό ξυλίκι

Τό στρώμα στερεώνεται πρώτα στις δύο κάτω παϊδες. 'Η σουβλερή σακοράφα, περασμένη μέ σπάγγο, χώνεται στις ειδικές τρύπες —δύο στήν κάθε παϊδα—, πού 'χε ανοίξει ό σαμαράς όταν δούλευε τό ξυλίκι. 'Αφοῦ σφίξει γερά στά τέσσερα αὐτά σημεία, δένεται στις μεσαίες παϊδες καί τελευταία στό κέντρο τοῦ πισταριοῦ, μέ σπάγγο διπλό γιά περισσότερη σιγουριά. Τό στρώμα γίνεται ἕνα μέ τό σκελετό.

«Δέν εἶν' πουθενά μπόσικο, τό βλέπ'ς κορίτσι μ'. 'Έγινε καλή ή δ'λειά μ'», καί ή φωνή τοῦ κύρ Βαγγέλη μοιάζει σά νά καμάρωνε λιγάκι· χάρηκα καί τοῦ χαμογέλασα.

«Τώρα», μοῦ λέει, «πρέπ' νά φτιάσω τίς γωνιές στό στρώμα. Μιά μιά θά τίς νοικοκυρέψω, θ' ανοίξω τίς ραφές, θά κόψω τή βριζιά πού περισσεύ' νά 'ρθ' καί νά στρογγυλέψ' γιά νά μή δυσκολεύεται τό ζῶο στό περπάτ'μα καί θά τίς ξαναράψω πάλ'. 'Υστερα θά' ν' πιά ἔτ'μο τό στρώμα νά θάνω ἀπάν' τό δέρμα. Αὐτή ή δ'λειά εἶν' μπελαλίδικη, θά μοῦ πάρει ὦρα. 'Αιντε νά κάνεις λίγο παρέα στή Φωτεινή νά τά πείτε σεῖς οἱ δύο, νά δεῖς καί πῶς φτιάν' τόν τραχανά καί πές τ'ς νά μ' φέρ' κάτι νά κολλατσίσω· μέ ξέχασε μέ τίς δ'λειές».

Τόν ἔβλεπα νά φτιάχνει τήν πρώτη τή γωνιά τοῦ στρώματος καί ὕστερα σηκώθηκα καί πήγα στή κουζίνα. Σέ καμιά ὦρα γύρισα· εἶχε τελειώσει τίς γωνιές κι ἔπινε τόν καφέ του.

«'Ελα καί σέ περίμενα, ἔχω καί κατ' ἀκόμα νά σοῦ πῶ ἀπ' τό ξέχασα. Εἶναι καί τά δύο μαξιλαράκια, πρέπ' νά τά κάνουμε κι αὐτά».

«Μαξιλαράκια;», ρώτησα, «ποῦ θά τά φτιάξεις, γιατί;»

«Τά φτιάνω στό μέσ' ἀπ' τό στρώμα, ἀπ' ἕνα στήν κάθε μιά πλευρά γιά νά μήν πλακώνετ' τό ζῶο ἀπ' τό σαμάρ'».

Κατάλαβα ὅτι τά μαξιλάρια αὐτά, όταν γίνουν, θά δώσουν ὕψος στό στρώμα κι ἔτσι τά μπροστινά πόδια τοῦ ζῶου θά περπατοῦν πιό ἄνετα καί πιό ἐλεύθερα.

Ο σαμαράς διορθώνει τις γωνίες του στρώματος.

Τό δέρμα ράβεται πάνω στο στρώμα.

Τό τελικό ράψιμο

Όταν έγιναν κι αυτά, ήρθε πιά ή στιγμή νά ραφτεῖ πάνω στό στρῶμα τό δέρμα, τό «μεσίνι» ὅπως τό λένε στό χωριό, δέρμα τραγίσιο, βαμμένο μαῦρο πού κόβεται πρῶτα σύρριζα μέ τό σκουτί νά μήν ἐξέχει πουθενά. Οἱ βελονιές γίνονται τώρα μέ μεγάλη προσοχή, στρωτές, ἴδιες ἢ μία μέ τήν ἄλλη ὥστε νά δείχνει καί δῶ ὁλόγυρα, καλοδουλεμένο τό σαμάρι. Δύο κομματάκια δέρμα ράβονται ἐπίσης δεξιά κι ἀριστερά μέσα ἀπ' τήν κολάτσα γιά νά μή φθειρεται εὐκόλα τό στρῶμα κι ἓνα κομμάτι κόκκινος κετσές — ὕφασμα μαλακό— μπαίνει τριγύρω στό γιακά γιά νά μή γδέρνεται ὁ λαιμός. Μ' ἄρεσε πού ἔβαλε κόκκινο κετσέ, ἔδινε χρῶμα, στόλιζε.

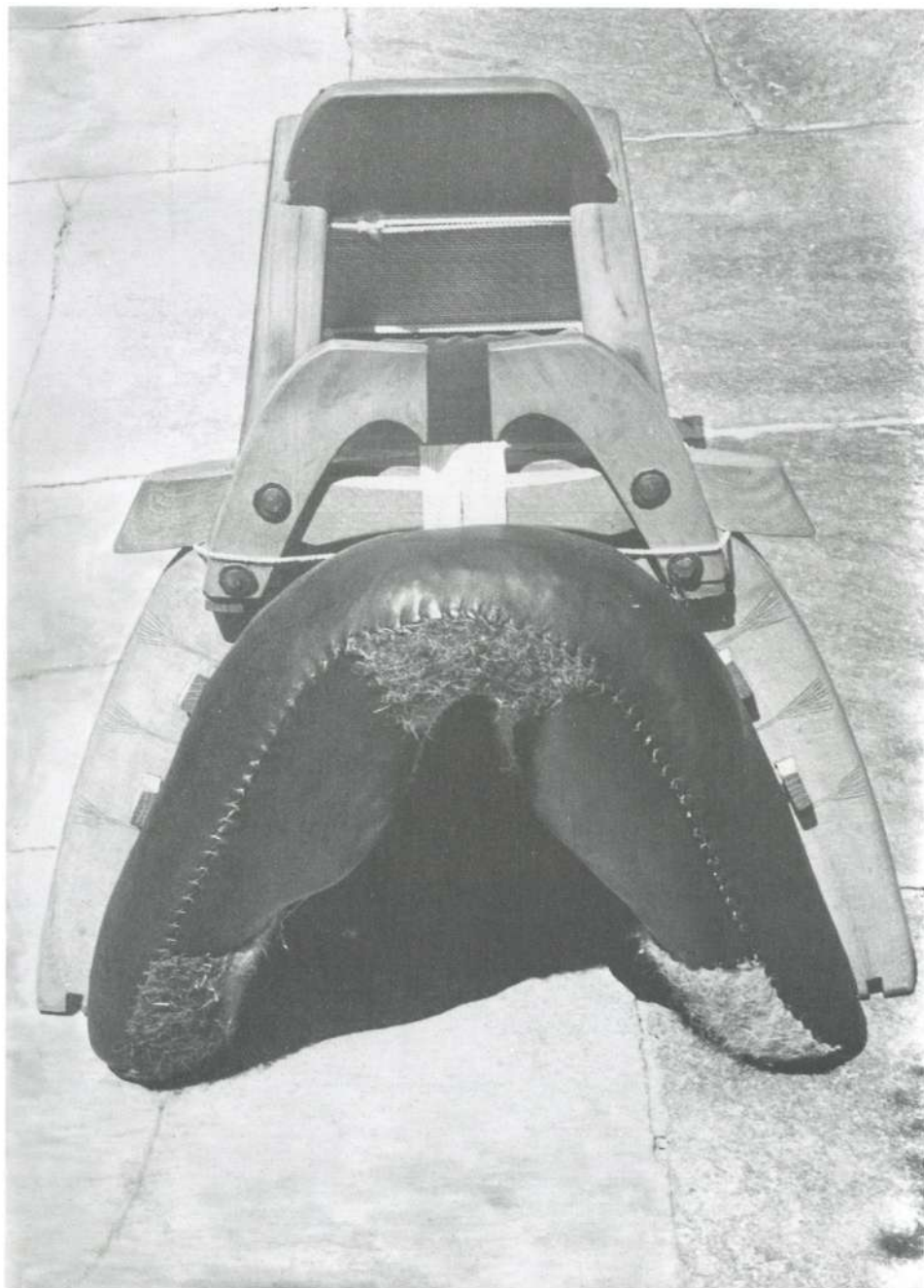

Τά μαξιλάρια του στρώματος
έπισκευάζονται.

Τό όλοκαίνουριο στρώμα.

Δυό κομμάτια δέρμα
ένισχύουν τό σκουτί
στό σημείο τής κολάτσας.

Γύρω από τή λαιμαριά
ράβεται ό κετσές.

Τό στολίσμα

«Ώραϊο γίνεται τό σαμάρι μας κύρ Βαγγέλη», τοῦ λέω.

«Πολύ ώραϊο», συμφωνεῖ, «καί θά τοῦ βάνουμε στολίδια· ἔτσι μοῦ ζήτησε τ' ἀφεντικό. Θά τά διαλέξουμε μαζί, μέ τό δικό σου γοῦστο. Πές στό μικρό νά φέρ' τίς χάντρες, τά χρυσόκαρφα καί τό "σιτζίμ" καί καθρεφτάκι μέ πετσί ἄμα βρεῖ».

Ὁ Παναγιώτης τά βρῆκε καί τοῦ τά ἔφερε ὅλα, κι οἱ τρεῖς μαζί, καθισμένοι στήν αὐλή, ψαχουλεύαμε μέσ στά τενεκεδάκια, στά παλιά κουτιά ἀπό φάρμακα, στά μπουκαλάκια, νά φτιάξουμε τά στολίδια. Κάναμε συνδυασμούς, τούς χαλάγαμε, γράφαμε ὀνόματα μέ τά καρφιά, φτιάχναμε σχέδια... Στό τέλος διαλέξαμε τό πιό ἀπλό. Τυλίξαμε τό ἄσπρο τό σιτζίμι —τή λεπτή τριχιά— γύρω ἀπ' τό μπροστάρι, καρφώσαμε πέταλο μέ χάντρα γιά τό μάτι καί γράψαμε μέ χρυσόκαρφα τή λέξη «ΚΑΛΟ ΔΡΟΜΟ».

«Τέλειο, εἶναι τέλειο», σχεδόν τό φώναξα. Εἶχα εἰλικρινά ἐνθουσιαστεῖ, δέ χόρταινα νά τό βλέπω, τόσο πού ἡ Φωτεινή καί ὁ Παναγιώτης μέ κορόιδευαν, γελοῦσαν μεταξύ τους.

Ὁ κύρ Βαγγέλης ὅμως δέν ἔλεγε κουβέντα. Πῆγα κοντά του.

«Ἐσύ δέν καμαρώνεις;», τόν ρωτῶ, «δέ χαίρεσαι;»

«Ἐγώ αὐτή τήν ὥρα ἄλλο σκέφτομ'», μοῦ λέει, «ἂν κατάλαβ'ς αὐτά ἀπ' σ' εἶπα, μή καί τά γράψεις λάθος, μή ξέχασα καί κάτ'. Ἀνθρώπ' εἴμαστ' κι εἶν' κι δύσκολο τό σαμάρ' πολύ, τό 'δες μονάχ' σ'. Αὐτά σκέφτομ' ἐγώ».

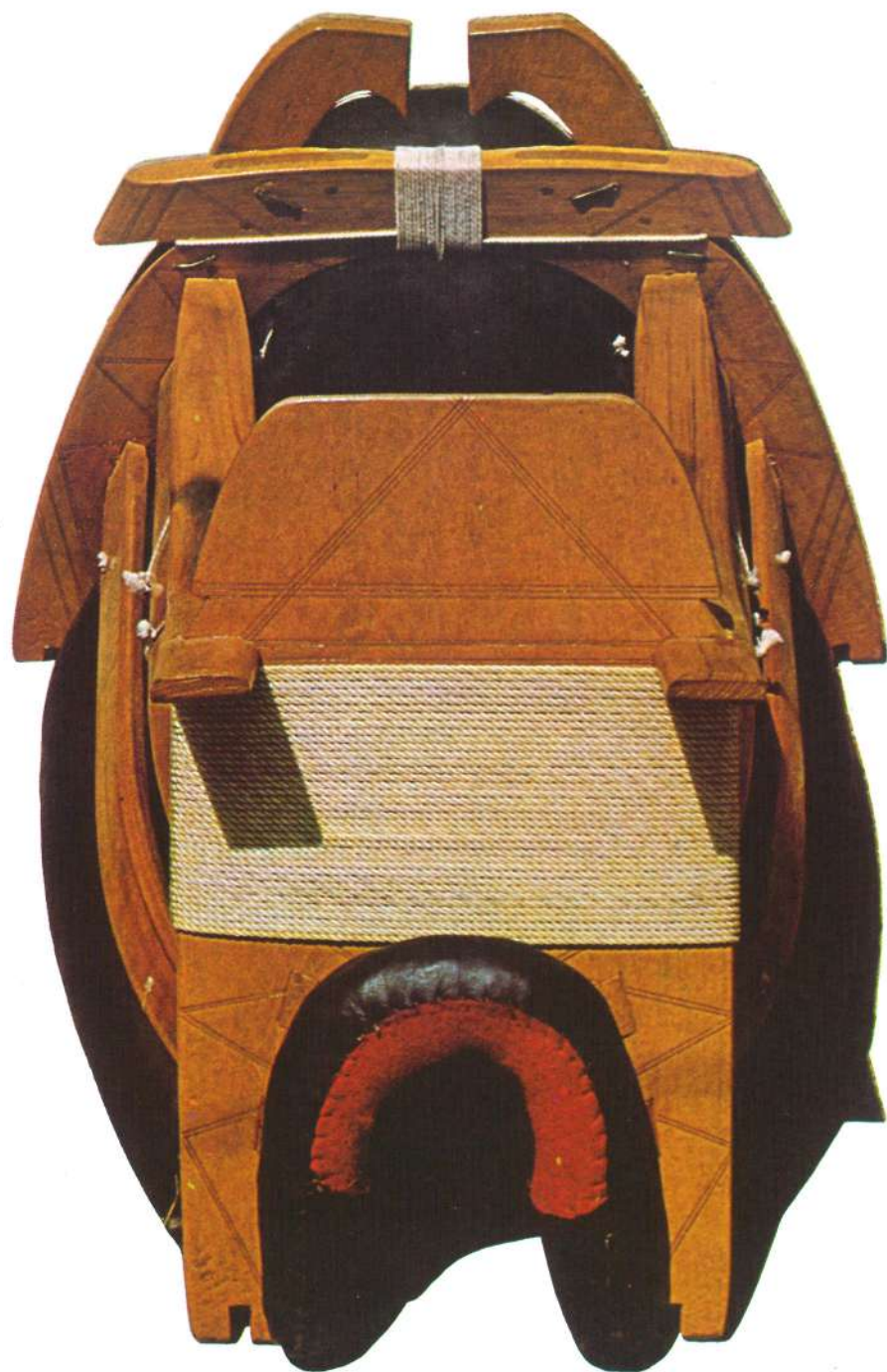
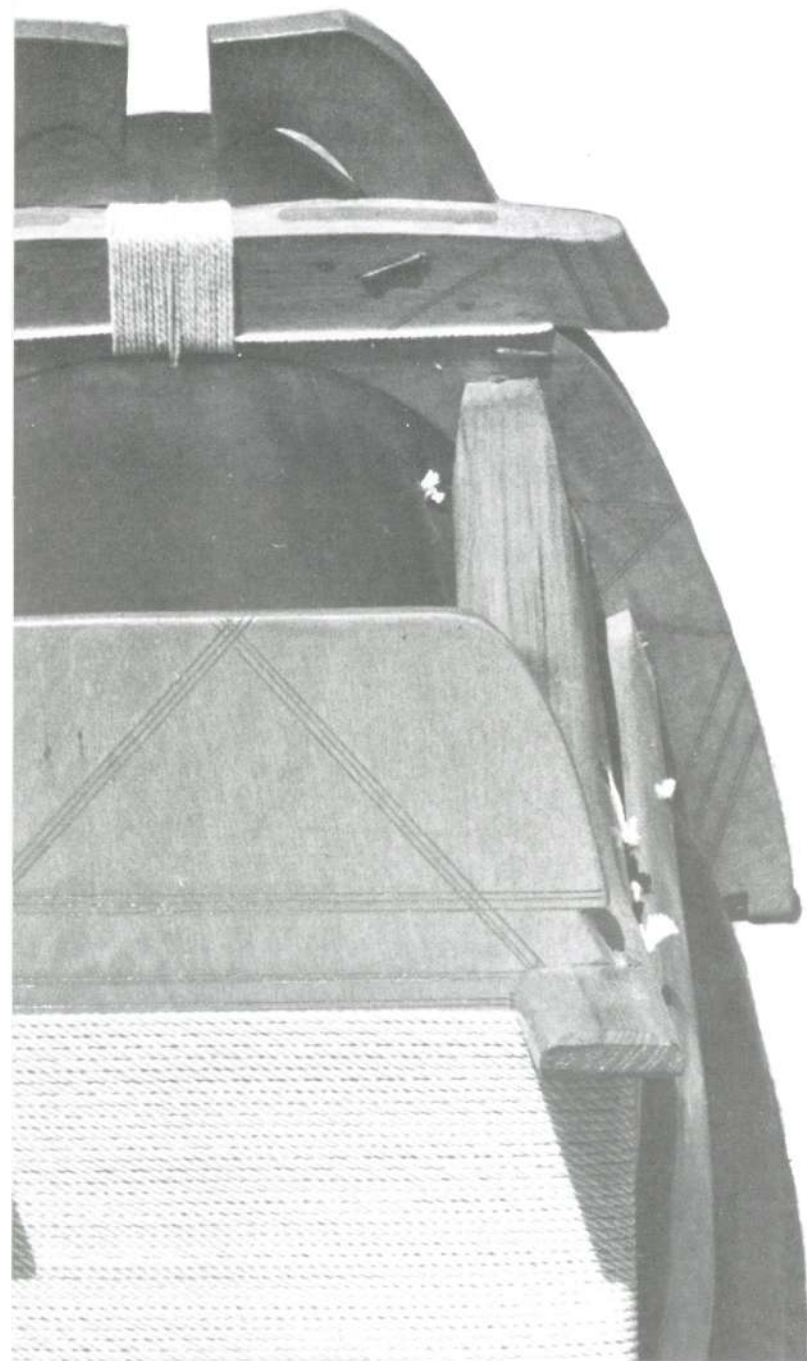
Κάθισα δίπλα του. Οἱ ἄλλοι εἶχαν φύγει.

«Ἐσύ καλά μοῦ τά ἔπες κύρ Βαγγέλη, καλά μοῦ τά ἔδειξες, μέ τόση ὑπομονή. Πρέπει νά τά δουλέψω τώρα ἐγώ ὅλ' αὐτά, νά ῥθω ξανά ἂν χρειαστεῖ, ἂν ἔχω ἀπορίες. Κι ἔπειτα ἂν θές, θά στά διαβάσω μιά καί δύο φορές. Ἄν βροῦμε λάθη θά τά ξαναγράψω, ὥσπου νά φτιάξουμε μαζί ἐσύ κι ἐγώ, ὅ,τι μπορούμε πιό σωστό γιά τό σαμάρι».

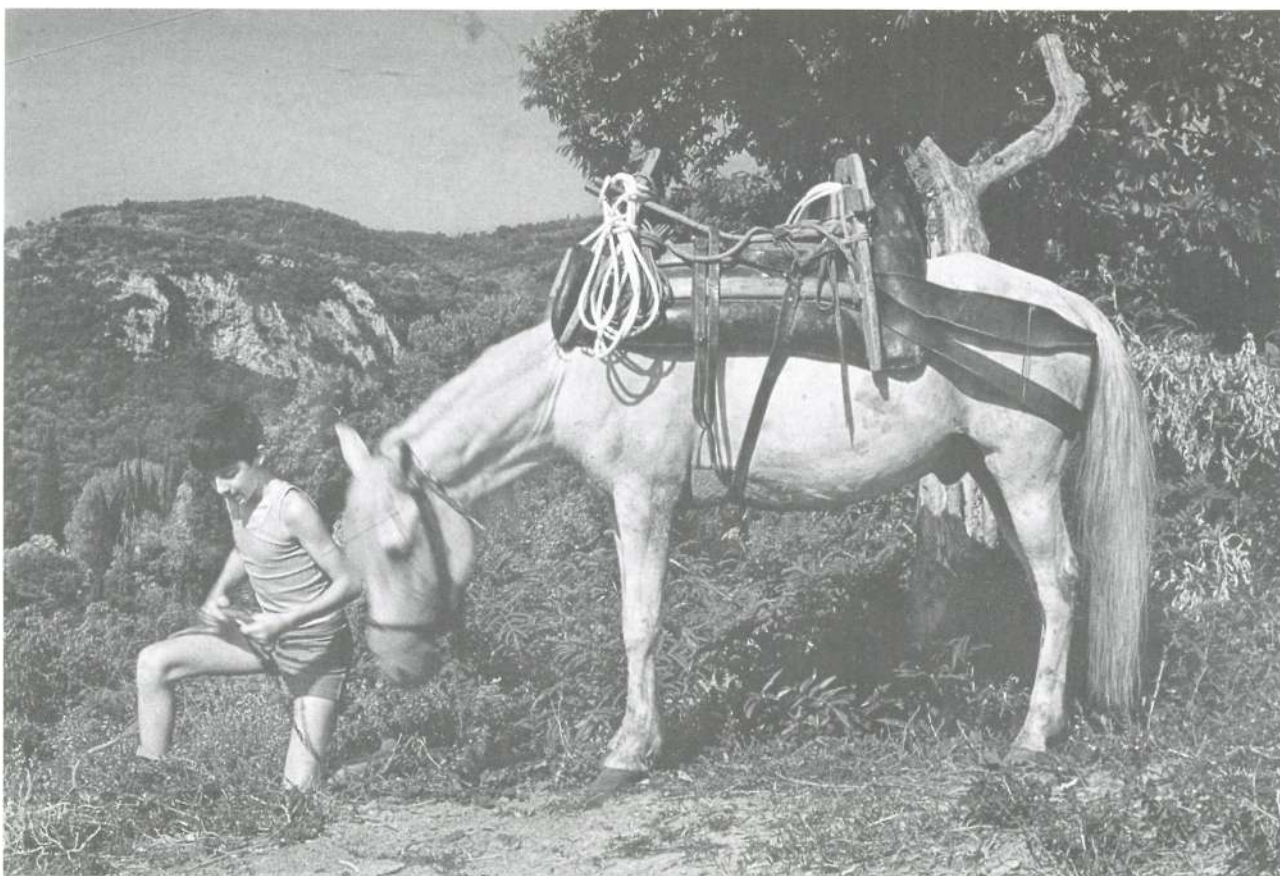
Μέ κοίταξε...

«Ἐτσι κορίτσι μ' ὅπως τό λές, ὅ,τι μπορούμε πιό σωστό γιά τό σαμάρ'».

Τό μπροσάρι στολίστηκε
μέ χαραγμένα γεωμετρικά σχήματα
καί λευκό σιτζίμι.

Τό τελειωμένο σαμάρι δεμένο πάνω στο ζώο.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΤΣΟΥΚΗΣ Α.Ε.
ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ ΤΟΥ 1984

